ISSN 0105-3736

Posthistoriske Meddelelser

25 - 1990.

STEMPLER BREVE POSTAL DOKUMENTATION

INDHOLD: side:

Forord - Slutord. 2
Kuwait 1775 - 1961 . . . . . 3 - 12
Den østrigske feltpost i Jylland 1864 . . 13 - 18
Kolding postcensur 1864. . . . . 19 - 24
De preussiske feltpostrelais'er 24, 25, 26 og 27 i 1864. . . . . 25 - 29
Brev- og pakkeposten Husum - Tønder - Ribe 1843 ff. En revurdering. . . . . 30 - 32
Britisk Feltpost i Norden 1940-47. . . . 33
Tyske feltpostkontorer i Danmark 1940-45. . 34 - 36

BILAG: Index til POsthistoriske Meddelelser nr. 1 - 25.

Omslagsill.: Bureauet Rønne - Neksø i T 5 fotograferet paa Rønne Banegaard i juni 1968 kort før afgangen til Neksø med post fra Københavnerbåden.

Posthistorisk Forlag

Tønder.

FORORD - SLUTORD.

Hermed følger langt om længe det sidste nummer af "Posthistoriske Meddelelser".

Det var oprindelig kun tænkt at skulle være et index over de artikler m.v. som har været bragt i POM i årenes løb - måske med en lille artikel i tilgift, men efterhånden syntes jeg, at det ville blive for kedelig en afslutning, og da der åbnede sig mulighed for at få yderligere oplysninger, der kunne kaste lys over den østrigske feltpost i Danmark i 1864, foretrak jeg at afvente resultatet af de igangværende undersøgelser.

Jeg takker hr. F.J. Patka, Wien, fordi han velvilligt har stillet sine resultater til min disposition. De offentliggøres inde i bladet.

De seneste begivenheder omkring Kuwait fik mig til at lægge andet stof på hylden og i stedet for byde læserne på en kort oversigt over denne lille stats posthistorie.

Derudover har jeg samlet nogle supplerende oplysninger om forskellige emner, som jeg tidligere har behandlet. Jeg bringer dem i dette nummer som en foreløbig afrunding. Der var andre ting, som f.eks. en revision af dele af mit særstempelkatalog, og mange andre emner, som jeg gerne havde taget op, men som jeg foreløbig må lade hvile. Måske bliver der lejlighed til det på et senere tidspunkt.

Til slut en tak til alle, der i de forløbne år har støttet mig med oplysninger og stof. En speciel tak til Bo Bjerre Jakobsen, der har ydet en uvurderlig indsats for POM - og en stor tak til alle abonnementer og læsere for støtte, tålmod og overbærenhed gennem årene.

Tønder i dec. 1990

E. Menne Larsen

POSTHISTORIKER-TRÆF ?

Med tak til Fritz Jürgensen.

Rid længere borte, du! vi er' jo et heelt Regiment!

- Rid længere borte, du! vi er' jo et heelt Regiment!"

KUWAIT 1775 - 1961.

Formålet med den følgende artikel er ikke at skrive en altdækkende kuwaitisk posthistorie, men at byde læserne på en lille aperitif i form af en kort omtale af nogle aspekter i Kuwaits filateli og posthistorie indtil 1961, hvor landet blev selvstændigt.

For oversigtens skyld er stempelillustrationerne samlet på særskilte sider.

Historisk baggrund.

Omkring 1700 vandrede stammer af Anaza-gruppen fra det centrale Arabien til det område, der i dag kaldes Kuwait. De stillede sig under den dér bosiddende stammes beskyttelse, men allerede 1752 blev et medlem af den indvandrede al Sabah familie valgt til deres sheikh. Området var af de tidlige europæere blevet kaldt "G r a n e", en forvanskelse af det arabiske "al qurain", der betyder "lille horn".

Betegnelsen"K u w a i t" synes at være kommet i brug omk. 1750 og træffes (måske første gang ?) på Carsten N i e b u h r's kort over den Persiske Bugt fra 1765, hvor stedet betegnes som "Koueit eller Grän".

Kuwait betyder iflg. den lokale tradition "lille borg, lille slot".

Selv om Kuwait rådede over en af de bedste ankerpladser i hele Golfen og havde vidtstrakte handelsforbindelser f.eks.med Indien og Zanzibar, det indre Arabien såvel som Middelhavskysten, blev der ikke anlagt nogen europæisk handelsstation der - måske fordi Kuwait trods alle åbenlyse fordele lå lidt afsides for den europæiske handel i området - og måske også fordi byen - trods en bymur - førte en noget prekær tilværelse på randen af den arabiske ørken.

Det engelsk-ostindiske kompagni flyttede et par gange (1775-79, 1793-95) fra Basra til Kuwait for at undgå ubehageligheder bl.a. med den tyrkiske guvernør i Basra, men opholdene blev kun af midlertidig karakter.

Usikkerheden omkring Kuwait voksede i slutningen af 1800-tallet, hvor såvel Tyrkiet (det osmanske rige) som England, Frankrig og Rusland og sidst Tyskland begyndte at interessere sig for Golfen. Der var ingen af stormagterne, der benægtede at Sultanen i Konstantinopel var Kuwaits overherre, men det var straks mere usikkert, hvilken politisk status området iøvrigt havde.

Tyrkiet ønskede fuld kontrol over Kuwait, bl.a. for at B a g d a d b a n e n, som et tysk konsortium havde fået koncession på 1899/1903, kunne få endestation der. Storbritannien betragtede imidlertid Golfen som sit domæne og sluttede 23. januar 1899 en traktat med Kuwaits daværende sheikh Mubarak. Selv om ordet ikke blev anvendt, blev Kuwait i realiteten et britisk protektorat. England tilsagde sheikhen beskyttelse (om nødvendigt væbnet) mod Tyrkiet. Denne lovede til gengæld ikke at modtage udsendinge fra fremmede magter endsige at afstå, sælge, bortforpagte eller udleje nogen del af sit territorium uden britisk godkendelse.

Fra og med 1903 søgte briterne med næb og kløer at hindre bygningen af Bagdadbanen. Det førte til mange års diplomatisk tovtrækkeri, der sluttede lige før første verdenskrig. Stormagterne og Tyrkiet indgik en række aftaler, der regulerede forholdene omkring banen og Golfen.

Storbritannien opnåede, hvad det ønskede, at dets interesser i Iraq og Golfen blev sikret.

For Kuwaits vedkommende havde en britisk-tyrkisk konvention af 29.juli 1913, der regulerede forskellige tyrkisk-britiske grænseproblemer i Mellemøsten, aftalt, at Kuwait var et a u t o n o m t (selvstyrende) område(under sultanens overhøjhed)inden for et areal af 40 engelske miles (ca. 65 km) fra Kuwait by. Det betød, at de omstridte øer Warba og Bubiyan hørte til Kuwaits territorium.

I november 1914 erklærede England officielt Kuwait for et britisk protektorat. I 1922 og 1923 blev Kuwaits grænser til henhv. (det senere) Sa'udi Arabien og til Iraq lagt fast.

Syd for Kuwait blev der langs Kysten etableret en neutral zone, der stod under fælles kuwaitisk og sa'udisk styre. De to lande delte zonen mellem sig i 1965/66.

Grænsen til Iraq blev fastlagt i en brevveksling mellem sheikhen af Kuwait og den britiske højkommissær i Bagdad. Den blev bekræftet af den iraqiske regering i 1932.

Kuwait var i første halvdel af det 20. århundrede et fattigt land. Dampskibene havde overtaget trafikken i Golfen, og de japanske kunstperler slog perlefiskeriet, der havde basis i Kuwait, ud.

Der blev fundet olie i Kuwait i 1938. Udvindingen begyndte kort efter 2. verdenskrig, men det var først de stigende oliepriser i 1970ne, der førte Kuwait ind i den moderne verden og de problemer, der fulgte med den.

I 1961 anmodede Kuwait Storbritannien om, at traktaten af 1899 måtte blive ophævet og landet overgå til selvstændighed. Det skete den 19. juli 1961. Få dage derefter erklærede den iraqiske diktator, general Kassem, o Kuwait for en iraqisk provins og begyndte en militær demonstration.

Kuwait anmodede omgående England om diplomatisk og militær hjælp, og 1. juli gik britisk militær i stilling i det nordlige Kuwait. Kort efter kom der også styrker fra den arabiske liga, som i oktober helt afløste briterne.

Kuwait blev medlem af den arabiske liga, der lovede at sikre landet dets uafhængighed. I løbet af 60ne bedredes forholdet til Iraq, der anerkendte Kuwaits suverænitet, men grænserne blev ikke markeret i terrænet.

Det gode forhold varede ikke længere end til Ba'th-partiet kom til magten i Iraq i 1968. Iraq foretog i 70ne flere grænsekrænkelser af kuwaitisk territorium og krævede gentagne gange at overtage / forpagte øerne Warba og Bubiyan for at kunne få bedre adgang til havet.

Efter krigen med Iran(1980-88) havde Iraq brug for øgede indtægter til genopbygning og genoprustning. Som følge deraf blev Kuwait den 2. august 1990 slettet af de selvstændige staters rækker - i det mindste indtil videre.

KUWAITS POSTVÆSEN.

Det engelsk-ostindiske kompagni sendte sin korrespondance fra Indien til England og omvendt med skibe rundt om Kap det gode Haab, men man kom tidligt ind på også at sende post via Basra og Bagdad til Syrien og derfra til England, f.eks. kopier af brevene, der gik rundt om Kap det gode Haab. Befordringstiden England - Indien via Basra var i 1645 halvtreds uger.

Den første regelmæssige, månedlige afgang fra Bombay via Golfen og Bagdad til England kom i gang kort efter oprettelsen af Bombay postkontor i 1792. Befordringstiden fra Basra til Konstantinopel blev anslået til 27 dage om vinteren. En sæk med kopier af brevene blev sendt fra Basra til Aleppo med "dromedar dak" - eller "dawk", et britisk-indisk ord, der betyder befordring, poststation. Basra ruten blev langsomt fortrængt af ruten via Suez.

Den første forsendelse, der kendes fra Kuwait, er fra 1775, det år, hvor det engelsk-ostindiske kompagni første gang søgte tilflugt der. Så længe kontoret opholdt sig i Kuwait, blev posten fra Indien sendt via Kuwait til Aleppo i Syrien med dak. Turen tog efter sigende 2 - 3 uger. Da kompagniet igen slog sig ned der (1793-95), blev den indiske post sendt via Konstantinopel til Kuwait.
Fra de følgende godt hundrede år kendes ingen forsendelser fra Kuwait.

Som en logisk følge af aftalen af 1899 og oprettelsen af et britisk-indisk "political agency" (dvs. et diplomatisk kontor) i Kuwait i 1903 fulgte i 1904 en aftale, der lovede Kuwait oprettelse af et britisk-indisk postkontor i byen. Det blev først åbnet i 1915. Det var kutyme, at tilladelsen til oprettelse af fremmede postkontorer i det osmanske rige blev givet i Konstantinopel. Da forholdene omkring Kuwait generelt var anstrengte, blev postkontoret i Kuwait diplomatisk set en varm kartoffel. Da man samtidig forhandlede om nogle militære poster, som Tyrkiet havde oprettet på Bubiyan, blev postkontoret prioriteret lavt i det engelske diplomati.

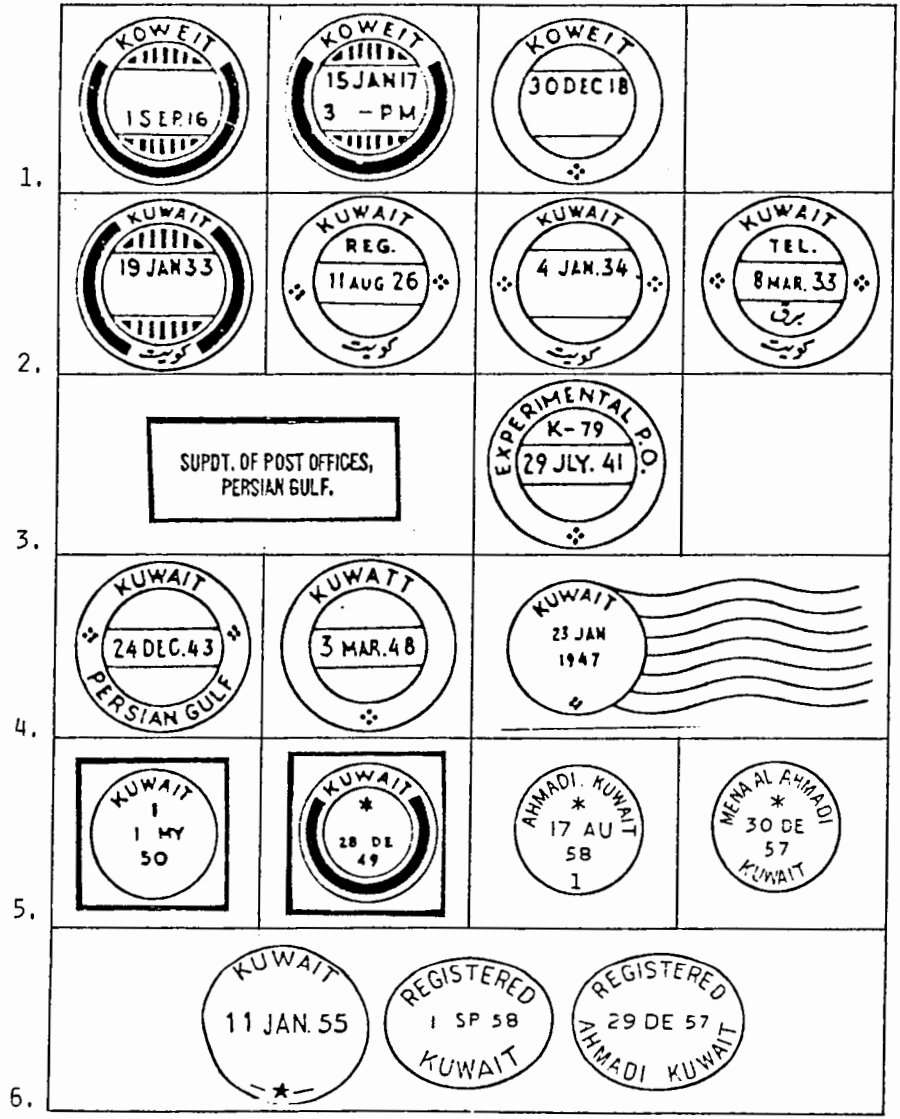
Det ser ganske vist ud til, at der er blevet sendt postalt udstyr til Kuwait på dette tidspunkt - inklusive stempler med den dengang benyttede skrivemåde, KOWEIT - men trods gentagne henvendelser fra den politiske agent, hvis kontor skulle stå for driften af postvæsenet, skete der intet, bl.a. fordi administrationen i Indien bekvemt nok for diplomatiet mente, at der ikke var tilstrækkelig trafik til at opretholde et postkontor i Kuwait.

I en rapport fra 1910 nævnede den politiske agent, at salget af frimærker havde været 181 rupier i sidste finansår. Der var modtaget 470 pakker og 740 rek. forsendelser og afsendt 7.310 breve. På det tidspunkt var Kuwaits indbyggertal 30.000 - 50.000. Vi må nok gå ud fra, at om ved 90 % har været analfabeter.

Et par år senere var salget af frimærker 500 rupier. Der blev modtaget 1.813 pakker og 2.306 rek. forsendelser samt afsendt 12.000 breve. Tallene var dog ikke et reelt udtryk for den postale aktivitet. Mange købmænd fik frimærker fra Indien eller gik ombord på den indiske damper, der anløb Kuwaits red en gang om ugen, og som havde postkontor ombord. Der kunne de købe frimærker og sende deres breve til indisk indenrigstakst.

Kunne man ikke benytte denne mulighed, måtte man indlevere sine breve på den politiske agents kontor, der, som han skrev i sin rapport i 1912, af offentligheden blev betragtet som et "rigtigt" postkontor. Det havde et særligt værelse, hvor de postale ekspeditioner foregik; der var den sædvanlige røde postkasse i bygningens mur - og man havde i mere end 7 år taget sig af det postale arbejde i Kuwait.

PLANCHE 1.

1.række: Dagstempler med tekst KOWEIT anvendt 1915 - 23.
2. " : " " " KUWAIT taget i brug 1923 og senere. REG = REGISTERED. TEL = TELEGRAPH.
3. " : To midlertidige stempler anvendt til annullering i 41.
4. " : Dagstempler taget i brug 1942 og senere.
5.-6. : Dagstempler anvendt af den engelske administration fra 1949.

Forskellen mellem den politiske agents "indleveringssted" og et "rigtigt" postkontor var, at Kuwait måtte transportere sine forsendelser den ca. 250 km lange vej til det britisk-indiske postkontor i Bushire på den persiske kyst til

Rek. luftpostbrev KUWAIT - BOMBAY 19. feb. 36. Porto: 14 as, (4 as frimærke på bagsiden). Transitstempel: BASRA REG 21. feb. Ankomststp.: BOMBAY G.P.O. 25 feb.

videre ekspedition. Det betød bl.a., at man i Kuwait måtte sende sine breve efter UPU regler og ikke til den billige imperietakst.

Kuwait blev besat af britisk-indiske tropper i oktober 1914. 5. november samme år begyndte de besættelsen af Iraq. Det betød, at kuwaiterne nu kunne sende breve fra det nærliggende besatte Fao i Iraq til indisk indenrigstakst, mens "indleveringsstedet" i Kuwait skulle have UPU takst. Denne situation var ikke holdbar i det lange løb, og den 21.januar 1915 åbnedes et britisk-indisk postkontor i Kuwait. Indtil videre blev der anvendt britisk-indiske frimærker uden overtryk. De blev afstemplet med de tidligere nævnte stempler med tekst KOWEIT. Først i 1923, da man begyndte at anvende indiske mærker med overtryk KUWAIT, blev der taget nye stempler i brug.* Foruden de almindelige mærker udkom der en serie tjenestefrimærker med overtrykket: KUWAIT / SERVICE. De kunne kun anvendes af den politiske agent. Nogle af disse mærker, hvoraf især de højere værdier forekommer med Telegrafstempler, er ret sjældne i stemplet tilstand.

Der findes iøvrigt prøvetryk af begge serier med teksten KOWEIT.

** Stempler se planche 1, side 6.*

Som et led i afviklingen af det britisk-indiske,militære postvæsen i Iraq og Golfen i begyndelsen af tyverne, blev postvæsenet i Kuwait en overgang lagt under den iraqiske postadministration. Det ser ud til, at man i denne periode anvendte iraqiske takster, men indiske frimærker, da Kuwait-kontoret stadig var britisk-indisk.

Arrangementet må være ophørt igen engang i 20ne, men nærmere oplysninger savnes.

Indtil 1927 blev posten sendt til Basra med kontorets egen båd, men i 27 blev der lavet et vejspor, hvorved der blev skaffet regelmæssig forbindelse med Basra og den ny luftpostrute Cairo - Basra og omvendt, som IMPERIAL AIRWAYS åbnede samme år.

Luftpostruten blev snart forlænget til Karachi i Indien. Oprindelig fulgte den den persiske side af Golfen, men i oktober 1932 blev den lagt om, og gik nu via Basra, Bahrain og Sharjah.

Fra og med 1933 var der regelmæssig luftpostforbindelse til Kuwait, hvor der indrettedes en landingsbane. Transitstempler viser dog, at der vedblivende blev sendt luftpost fra Kuwait via Basra. Samtidig blev der udgivet en serie overtrykte indiske luftpostmærker (se ill. side 7).

Overfladepost til Middelhavslandene og Europa gik oprindelig med ugentlig skibsforbindelse til Bombay og derfra via Suez til Port Said eller Alexandria.

I 1923 blev der åbnet en bilrute gennem ørkenen fra Bagdad via Damaskus til Beirut med videre forbindelse til Haifa. Den medførte mod betaling af et ekstra tillæg post i begge retninger. Derved bragtes befordringstiden for et brev mellem f.eks. Bagdad og Storbritannien ned fra 5 -6 uger til 10-14 dage. Ørkenruten blev efterhånden udbygget bl.a. med en linie fra Jerusalem via Jordan til Bagdad.

I 1929 bortfaldt ekstragebyret og al overfladepost fra Iraq (og Kuwait ?) til de omtalte destinationer gik så vidt vides automatisk med ørkenbusserne.

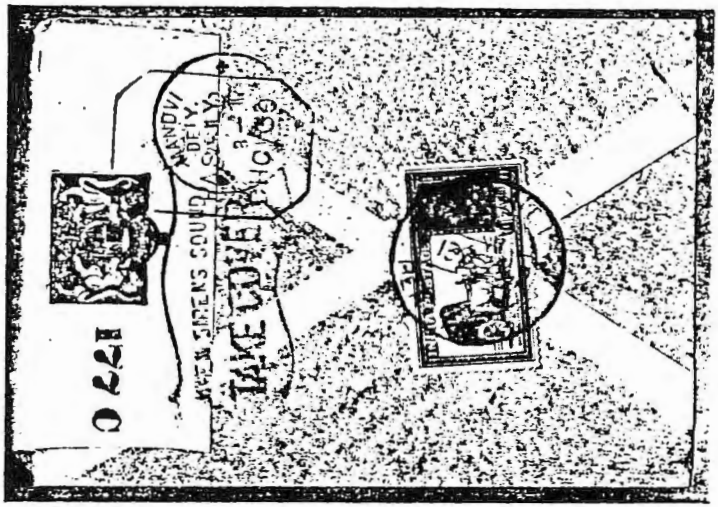
I parentes bemærket blev posten fra Danmark til Iraq og dele af Persien fra november 1924 dirigeret via Damaskus til Bagdad, hvis den bar påtegning herom. Det danske postvæsen opkrævede intet extragebyr herfor - måske fordi postmængden til Iraq og Persien var for lille. Senere (således i 1935) blev også posten til Kuwait og Bahrain sendt denne vej.

I april 1929 overtog postkontoret i Basra den administrative kontrol med Kuwaits postvæsen. Arrangementet var rent praktisk, dels var Basra et vigtigt knudepunkt for videreekspeditionen af forsendelserne til og fra Kuwait, dels gik størstedelen af posten fra Kuwait til Iraq, de andre Golfkontorer og til Indien. Kuwaits postvæsen var fortsat britisk-indisk, og der anvendtes stadig britisk-indiske frimærker med overtryk KUWAIT, men postkontoret i Kuwait skulle nu bestille og afregne dem i Basra. Tjenestefrimærkerne fik den politiske repræsentant dog direkte fra administrationen i Indien.

Ordningen varede til april 1941, hvor den iraqiske postmester uden varsel lukkede posthuset og forlod Kuwait medtagende frimærkebeholdningen og stemplerne m.v. Grunden hertil var et magtskifte i Iraq. En anti-engelsk gruppe havde taget magten og gik på kollision-kurs med England, der iflg. aftale af 1932 havde ret til at besætte landet. Den iraqiske hær gjorde modstand, men blev nedkæmpet i løbet af maj md.

Postkontoret i Kuwait genåbnede i midten af maj med personale tilkaldt fra Indien.

Den genåbnede postkontor anvendte indiske frimærker uden overtryk og et

Luftpostbrev KUWAIT - BOMBAY med stempel KUWAIT/ PERSIAN GULF 13 JLY 42. Ankomst MANDVI 24 JLY 42. Indiske censurstempler på for- og bagside, samt indisk banderole. Der er benyttet indisk frimærke uden overtryk. (Forsendelsen er beskåret i højre side).

par midlertidige stempler (*Se planche 1, række 3*),f.eks. et brostempel med tekst: EXPERIMENTAL P.O. / K - 79. K'et henviser ikke til Kuwait men viser, at stemplet er udsendt af administrationen i Karachi (i det nuv. Pakistan).

I 1942 blev anvendt et nyt stempel med indskriften KUWAIT / PERSIAN GULF. Senere fulgte andre, bl.a. et par med fejlgraveringen KUWATT (*Se planche 1, række 4).*

Da Indien blev selvstændigt i 1947, blev Golfkontorerne en kort tid administreret af Pakistan.

1. april 1948 overtog det britiske postvæsen ledelsen af de tidligere britisk-indiske postkontorer i Golfområdet. Samme dag udkom der en serie engelske frimærker med overtryk KUWAIT og indisk mønt (Anna og rupie). Ved Indiens overgang til decimalsystemet, 1 rupie = 100 NP (naye paise), fulgte Golfkontorerne med (1957). Mærkerne i annas og rupier kunne fortsat anvendes (1 anna = 6 NP).

Samtidig med overgangen til britisk administration indførtes (1949) stempler af sædvanlig engelsk type, en- og toringsstempler samt ovale stempler til rekommanderede forsendelser og senere gummistempler til pakkepost og lignende. *(Se planche 1, række 5-6 og planche 2, 1. række).*

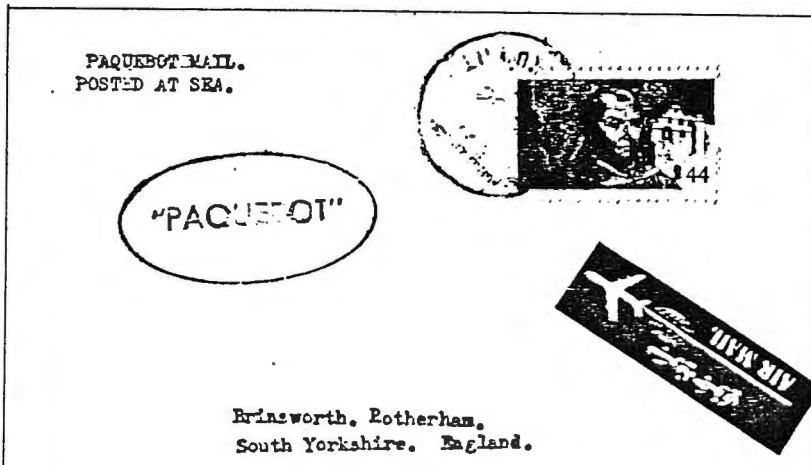
PLANCHE 2.

1.

2.

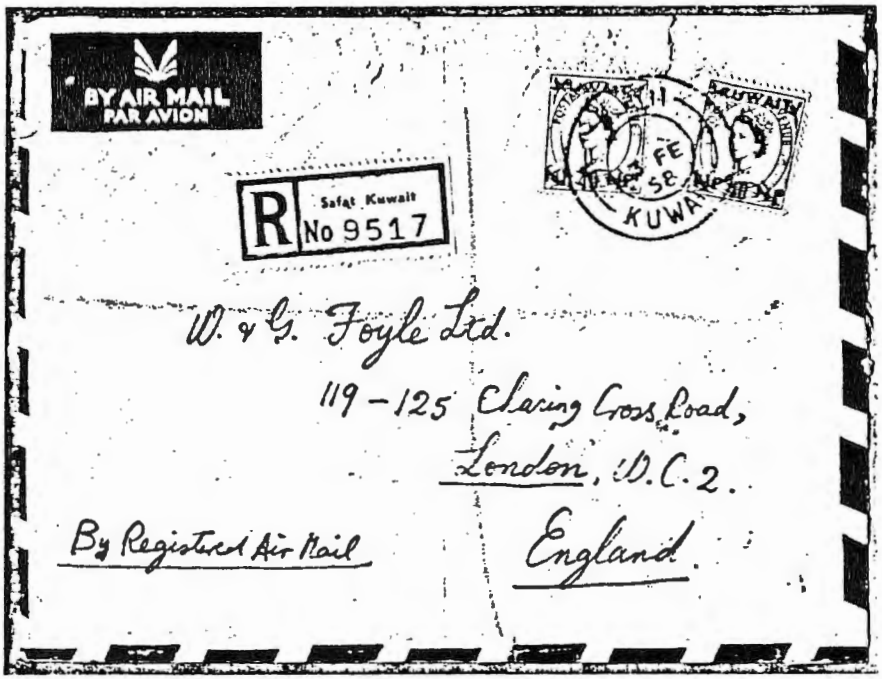

Filatelistisk forsendelse med kuwaitisk PAQUEBOT stempel. Datoen er ulæselig. Stemplet kendes fra 1964. Et lignende stempel, men med større højde blev anvendt af den engelske administration.

1. række: Dagstempler fra de sidste kontorer den britiske administration åbnede i Kuwait. JEWAN er en "arabiseret" form af J.1 (J.one)

2. " : 3 stempler udsendt af det statslige kuwaitiske postvæsen. De to første til brug i Kuwait, det tredje blev anvendt af det kuwaitiske pkt. i oliebyen KHAFJI i den neutrale zone syd for Kuwait. FIELD POST OFFICE 1060 blev anvendt af de engelske styrker i Kuwait i 1961.

Postkontoret i Kuwait, der egentlig hidtil kun havde haft status af posteks-pedition, blev samtidig selvstændigt postkontor. Da staten Kuwait i 1959 fik selv-stændigt postvæsen, ændrede det postkontor, der i britisk tid hed KUWAIT, navn til SIAF. Det lukkede i 1962.

REK luftpostforsendelse KUWAIT - LONDON 3. feb. 1958. Brevet er indleveret til og stemplet af det statslige kuwaitiske pkt. SAFAT på hovedtorvet i Kuwait by. Stemplet er to-sproget arabisk - engelsk. Rek-etiketten kun med engelsk tekst. Kontoret har anvendt den engelske udgave til frankering, da der var tale om et udlandsbrev.

I 1950 åbnedes et officielt postkontor i Kuwait Oil Company's bygning, hvor der i flere år havde været et uofficielt. Det blev kaldt AHMADI efter den regerende sheikh Ahmed. Senere blev der oprettet andre kontorer,f. eks. Mena al Ahmadi (Ahmeds havn). De sidste britiske kontorer åbnedes i 1954, bl.a. JEWAN. Navnet kommer af J.1 (=J. one), navnet på en olieby. *(planche 2, række 1)*

I 1958 oprettedes en statslig kuwaitisk lokalpost med kontor på hovedtorvet i Kuwait by. Kontoret hed SAFAT. Det anvendte et to-sproget toringsstempel med arabisk tekst for oven, al kuwait, og engelsk forneden. Der blev samtidig udgivet tre kuwaitiske lokalmærker med sheikh Ahmeds portræt. De indgik senere i Kuwaits første definitive serie. I 1958 var de kun gyldige på lokale forsendelser.

Det statslige kuwaitiske postkontor solgte også de engelske mærker med overtryk KUWAIT til brug på breve til udlandet, men stemplede kun rek. forsendelser med disse mærker. Almindelige breve blev videregivet til det engelsk ledede system.

Omvendt solgte de engelske postkontorer også de lokale, kuwaitiske mærker, og modtog forsendelser med dem. Et par af kontorerne stemplede alle forsendelser frankeret med lokalmærkerne, andre kun de anbefalede, og ledte de almindelige breve over til det kuwaitiske staspostvæsen til videre foranstaltning.

Iøvrigt kunne man i perioden 1.4. 48 til 31.1. 59 anvende engelske mærker, der kun var overtrykt med indisk mønt, i Kuwait. I et par perioder (1951 og 1953) var der mangel på enkelte værdier med overtryk KUWAIT, og værdierne 3a og 6a uden landenavn kunne købes på postkontorerne i Kuwait.

1. februar 1959 overtog Kuwait selv driften af postvæsenet. Det er siden blevet udbygget og svarer helt til den standard, man normalt finder i de industrialiserede lande. Møntfoden blev i 1961 ændret til 1 kuwaitisk dinar = 1000 fils, idet man ønskede at tilpasse møntfoden til den arabiske omverdens.

Som nævnt i den historiske indledning administrerede Kuwait sammen med Sa'udi Arabien en neutral zone ved kysten syd for Kuwait indtil 1965/66. I 1963 åbnede Kuwait et postkontor i denne zone i oliebyen KHAFJI. Der anvendtes kuwaitiske frimærker og stempler. Det er uvist, hvornår der kuwaitiske kontor her blev nedlagt. *(planche 2, række 2).*

Også Sa'udi Arabien havde et postkontor her. Idag er byen i Sa'udi Arabien.

I forbindelse med indsatsen af engelske tropper under krisen i sommeren 1961 blev der oprettet 3 engelske feltpostkontorer i Kuwait.
F.P.O 941, der benyttede et enringsstempel med teksten: F.P.O. / 941 og feltpost 1039 og 1040 med to-ringsstemplerne FIELD POST OFFICE/1039 og 1040. Den første halve snes dage kunne soldaterne sende breve portofrit, ON ACTIVE SERVICE. Derefter var portoen 3d. *(Se planche 2, række 2).*

Til slut skal det lige nævnes, at der fandtes en postcensur i Kuwait under 2.verdenskrig. Den anvendte et rektangulært stempel (36 x 58 mm) med teksten: PASSED BY CENSOR / KUWAIT. Muligvis har der også været en arabisk tekst i stemplet.

Til fremstillingen har jeg trukket hårdt på

A.N. Donaldson: *The History of the Postal Service in Kuwait 1775 - 1959*, der kom i Bombay 1968, og er et grundlæggende arbejde om Kuwaits filateli og posthistorie.

Endvidere er benyttet samme forfatters artikler om Golfstaterne i "Stamp Collecting"1972-73. *Artiklen om Kuwait* stod i udgaven fra 12.okt. 1972. (Desværre har jeg ikke set nogle artikler om emnet fra 1971).
Artiklerne i "Stamp Collecting" går mere i dybden med det filatelistiske end arbejdet fra 1968. Fra ovennævnte arbejde stammer også mange af stempelillustrationerne.

Desuden har jeg benyttet Norman J. Collin's værk: *Overland Mail via the Syro-Iraqi Great Desert*, BAPIP monograph, London 1990, og danske postale publikationer, f.eks. *O.M. 1924, no. 51.*

Major T.L.C. Tomkins' arbejde, *The Persian Gulf* i serien: Stamp Collecting Handbooks, New Series No.1 (1950) er på mange punkter forældet, men indeholder stadig en række nyttige oplysninger.

DEN ØSTRIGSKE FELTPOST I JYLLAND 1864.

I POM nr. 23 og 24 bragte jeg en kommenteret oversættelse af en ældre østrigsk artikel om den østrigske feltpost i Jylland i 1864. Oversættelsen stammede fra "Den danske Filatelist" 1928. Kommentarerne var mine.

På det tidspunkt kendte jeg ikke originalartiklen, og havde dengang ikke udsigt til at få den lige med det samme - hvis overhovedet. I mellemtiden er den kommet mig i hænde, og efter at have sammenlignet oversættelsen med originalen, har jeg konstateret et par fejl i oversættelsen - formodentlig rene og skære lapsus' - men også bemærket, at originalartiklen flere steder er blevet forkortet, dels er der skåret i enkelte sætninger, dels er hele afsnit blevet udeladt.

Selv om disse redigeringer ikke har betydet nogen ændring af meningen i indholdet,må det af principielle grunde beklages, at en oversætter skærer i artikler uden at angive dette, f.eks. med de kendte udeladelsestegn: ... ...

I det foreliggende tilfælde kan man endda hævde, at med kendskab til de oplysninger, som er blevet udeladt i oversættelsen , ville det have været muligt at gennemføre en bedre analyse af dele af det bevarede brevmateriale end det ellers var tilfældet. Problemet er dog blevet reduceret, efter at nye oplysninger er kommet til.

DEN ØSTRIGSKE FELTPOSTS LOKALISERINGER I HERTUGDØMMERNE OG JYLLAND 1864.

De følgende oplysninger bygger på undersøgelser foretaget af hr. F.J. Patka i hærens arkiver i Wien. Iflg. hr.Patka fandtes der ingen samlet arkivmasse om feltposten, men spredt i de militære akter en række oplysninger herom. Hr. Patka's meddelelser har jeg suppleret med enkelte informationer fra den tyske og østrigske militære litteratur, såvel som med oplysninger fra danske aviser.

FELTPOSTKONTORET.

Stempel: K.K. FELDPOST N^{O} 1. Så vidt vides blev der kun anvendt ét stempel.

Feltpostkontoret blev oprettet den 27. dec. 1863 og skulle fungere ved brigaden GONDRECOURT, der befandt sig i Hamburg siden den 21. dec. Hvornår feltposten begyndte sin virke i Hamburg vides ikke.

22. 01. 64 afgik brigaden Gondrecourt til Neumünster i Holstein.

24. 01. 64 ankom feltmarskal GABLENZ, chef for 6te østrigske armékorps til Hamburg.

25. 01. 64 Øvrige østrigske styrker begynder at ankomme til Hamburg.

Af arkivmaterialet fremgår det, at feltpostkontoret fulgte 6. armékorps' hovedkvarter (KHkv) under hele kampagnen. Det betyder ikke, at feltpostkon-

toret under fremrykningen altid har været på nøjagtig samme lokalitet som korpsets hovedkvarter, men at det har været i nabolaget, så at sige inden for rækkevidde. *(1)*.

Det østrigske korpshovedkvarter befandt sig

31. o1. i Schülldorf i Holstein lidt øst for Rendsborg,hvor Gablens overnattede.

o2. o2. KHkv. i Holzbunge (ved Wittensee i Slesvig).

o3. o2. " til Gross-Brekendorf.

o4. o2. " til Lottorf.

o5. o2. Iflg. ordre skal KHkv. forlægges til Stenderup.

o6- o9. o2 Østrigske KHkv. i Frørup. Gablenz her.

10. o2. Korpshovedkvarteret går frem til Harrislev og Valsbøl vest om Flensborg.

11 -14. o2 KHkv. og Gablenz i Flensborg.

15. o2. Østrigske KHkv. til Aabenraa.

17. o2. " " til Haderslev. Her indtil

o7. o3. " " forlægges til Christiansfeld.

o8. o3 " " Vejle.

11 -16. o3 Østrigske KHkv. i Horsens. (Iflg. Horsens avis nr. 60 (22.3.64) var der østrigsk feltpost i byen).
Østrigerne rømmer Horsens endeligt den 22.3.

16. o3. Østrigske KHkv. til Vejle, hvor Gablens opholder sig.

22. o3. " " " Kolding. Feltposten flytter til Kolding og bliver her til udmarchen i november 1864. Den nøjagtige dato for feltpostens overførsel til Kolding kendes ikke, men må formodes at være ca. 22. marts.

---

o7. o7. Østrigske militære bevægelser mod den vestlige del af Limfjorden indledes. Gablenz leder fremrykningen.
Feltpostkontoret forbliver i Kolding, men ekspeditionskorpset medfører en Feldpostexpositur (Feltpostekspedition). (s.d.)

15. o7. Gablenz atter i Kolding.

09. 10. -16. 11. Gablens og hans stab tager ophold i Horsens, hvor der oprettes en Feldpostexpositur. (s.d).

16. 11. Gablenz passerer Kolding på vej til Haderslev. Feltposten må være afmarcheret samtidig eller umiddelbart efter. Feltpostkontoret er

19.-25. 11 i Hamburg, hvorfra det går tilbage til Wien.

(1) Detaljer vedrørende lokaliseringen af KHkv på grundlag af

Der Deutsch-Dänische Krieg 1864. Band I, (Berlin 1886) udg. af Grosse Generalstab. (Fork. DDK).
samt anden militær litteratur
Jfr.iøvrigt Bind I, 764 om østrigske feltpostkontor.

Under felttoget blev der oprettet et par Feldpostexpositur'er, et ord, der kan oversættes feltpostekspedition eller -filial. Der var iflg. hr. Patka's oplysninger ALDRIG oprettet mere end èn expositur ad gangen, og der synes kun at have været et stempel til rådighed.

Der var oprindelig tale om, at oprette en expositur til at betjene styrken i Hamburg (dec. 63), men man synes at have ændret planer (?) og i stedet send et Feldpostamt (feltpostkontor) dertil.

FELDPOSTEXPOSITURENS LOKALISERINGER.

Arkivmaterialet nævner oprettelse af en expositur

slutn. jan. - beg. febr. i Hamborg. Det ses ikke, hvornår den er ophørt her. Jfr. følgende exkurs.

beg. af juli - " af aug. var der oprettet en Feldpostexpositur i Nordjylland.

Det østrigske arkivmateriale siger intet om, hvor det arbejdede, men det må anses for muligt, at det har opereret i Holstebro under styrkens opmarch. Byen var et par dage besat af 10. -12.ooo mand.
Et krigshistorisk værk nævner, at den var i Skive. (2)

25. o7. Mors rømmes af Østrigerne.

31. o7. De sidste østrigske tropper tilbage i Vejle.
Iflg. arkivmaterialet blev Expositurén nedlagt i begyndelsen af august.

Omk. 1. sep - ca. 4. okt. Feldpostexpositur oprettet i Husum.
Expositurén muligvis oprettet sidst i august ?
Fra og med 1. august var Vestslesvig fra Ribe til Husum besat af brigaden Tomas og 9. Jägerbtn.
Iflg. danske aviser var de østrigske feltpostkontorer i Kolding, Husum og Hamburg ved skrivelse af 1. september blevet opfordret til at meddele Wien ønsker for den kommende vinter. (3)

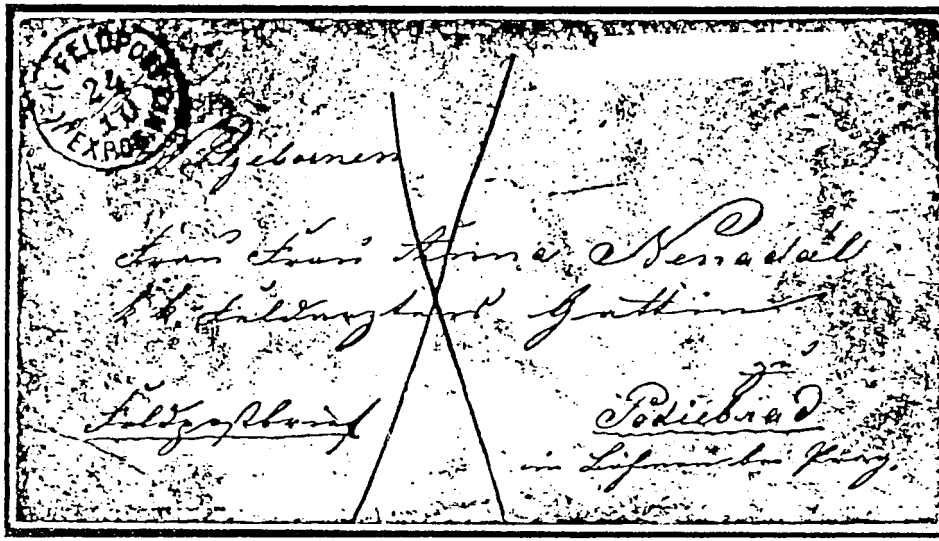
o4. 10. Iflg. ordre nr. 177 af 4.10 blev expositurén i Husum ophævet og en ny expositur oprettet i Horsens, hvortil Gablens flyttede den 9.10.

16. 11. Forlod Gablenz og hans stab som tidligere nævnt Horsens. Expositurén må formodes at være blevet nedlagt samtidig hermed.

(2) Friedrich v. Fischer: Der Krieg in Schleswig und Jütland im Jahre. (Wien 1870), s. 361.

(3) Ribe Stiftstidende nr. 143, 10.9.1864 (Se tekst her til højre).

Kolding, den 5. Septbr. En Anordning af det k. k. østerrigske Krigsministerium af 1. ds. befaler fra de resp. østerrigske Feltpostamter i Kolding, Husum og Hamborg en hurtigst mulig Indsendelse af Beretning med tilsvarende Forslag til alle saadanne Forbedringer i Feltpostjenestens Indretning, som navnlig maatte vise sig at være anbefalende med Hensyn til den kommende Vinter.

Feltpostbrev med stempel K.K. FELDPOST/EXPOS. No. 3 24.10 (64). Stemplet blev anvendt i Horsens. Afsenderen tilhørte 2. dragonregiment. Brevet er ankomststemplet PODISBRAD 27.10. - (Samling: F.J. Patka, Wien).

KONSEKVENSER FOR RIBES POSTHISTORIE 1864.

I POM nr. 21, side 16, har jeg tidligere vist en brevforside med preussisk/slesvigsk to-ringsstempel RIPEN 14.6. / 64. Det er blevet brugt til at påstå, at der har arbejdet(været) tyske postembedsmænd i Ribe pkt. under våbenhvilen i juni 64.

Jeg diskuterede dengang påstanden udførligt og måtte på grundlag af de dengang kendte vidnesbyrd og min generelle vurdering af situationen og forholdene i Ribe afvise påstanden. Der var ingen kilde, der direkte eller indirekte pegede på, at der havde været et preussisk, østrigsk eller slesvigsk postvæsen i Ribe den 14. 6. 64.

Vi ved, at der fungerede en preussisk feltpost i byen i slutningen af juni og begyndelsen af juli, og at den blev afløst af et slesvigsk postkontor, der benyttede et RIPEN stempel af den type, som blev vist med datoen 14.6.

Med den ny viden, som vi har fået om den østrigske feltposts virke i Jylland i 1864, kan vi med megen stor sikkerhed sige, at der ikke har været noget østrigsk postvæsen i Ribe på det anførte tidspunkt.

Alt taler for, at brevforsiden med stemplet RIPEN 14.6. 64 er fejldateret.

EXKURSER.

DEN ØSTRIGSKE FELTPOST I HAMBURG 1864.

Iflg. Josef Poschs artikel bestemte den østrigske handelsministerium den 25. december, at der skulle oprettes en Feldpostexpositur i Hamburg for at betjene brigaden Gondrecourt.

Den 27. s.m. besluttedes at oprette et feltpostkontor (amt) ved hovedkvarteret i Hamburg. Af artiklen synes at fremgå, at det var Feldpostamtet, der blev oprettet.

Feldpostexposituren kom iflg. arkivmaterialet, som hr. Patka har anvendt, først i gang i slutningen af januar/ begyndelsen af februar 64. Det fremgår ikke af materialet, hvor længe det fungerede i Hamburg.

I Hamburg fandtes en østrigsk ETAPPEKOMMANDO. Det er muligt, at en afdeling af denne har haft til opgave at lede den ind- og udgående post til og fra Feltpostkontoret i Jylland. Vi ved ikke,hvordan forholdene rent faktisk har været.

Fra denne etappekommando kendes et stempel K.K. ETAPPEN COMMANDO / IN HAMBURG. Det er set på et følgebrev til etappekommandoet. Da pakken var beskadiget, er stemplet muligvis sat på følgebrevet som en slags officiel bekræftelse på rigtigheden af notitsen derom på følgebrevet. Det fremgår så vidt jeg kan vurdere ikke umiddelbart af sammenhængen, at stemplet har haft nogen egentlig postal funktion.

En af opgaverne, man måtte tage sig af i Hamburg, var viderebefordringen af de forsendelser, der indgik til de østrigske flådeafdelinger, der lå i de nordtyske havne, f.eks. i Cuxhaven. En del af de ankommende forsendelser til disse synes først at være gået til Kolding, hvor de er blevet transitstemplet med dagstemplet: K.K. FELDPOST No. 1 og dato, og derefter sendt retur til Hamburg, hvor de er gået over i det lokale postvæsen til videre foranstaltning. Selv breve, der tilsyneladende er sendt fra Hamburg til Cuxhaven, måtte først en tur til Kolding og tilbage,før de nåede bestemmelsesstedet, Cuxhaven.

Der kendes et enkelt tjenestebrev fra Hamburg til flåden i Cuxhaven. Det er for oven i højre side påtegnet: K K Feldpost Expositur Hamburg. Det ser ud til at påtegning og adresse er skrevet med samme hånd. I venstre side er der et aftryk af dagstemplet: K.K. FELDPOST No 1 26.8.

Med mindre man vil hævde, at påtegningen er ukorrekt og/eller at der har været et stempel K.K. FELDPOST No. 1 i Hamburg, må brevet være sendt fra Hamburg til Kolding og derfra retur til Hamburg for derfra at gå videre til Cuxhaven.

Sammenholder vi påtegningen med oplysningen i de danske aviser i september md. om, at der var østrigske feltpostkontorer i Kolding, Husum og Hamburg, og lader vi være med at tage udtrykket"Feltpostkontor"*) for Husums og Hamburgs vedkommende, stilles vi over for problemet, om der har været en Feldpostexpositur i Hamburg i august 1864, som ikke er blevet registreret i det kendte arkivmateriale - Om den eventuelt har været der hele tiden (d.v.s. siden januar), eller om den er blevet oprettet i august for at betjene afdelingerne op den slesvigske vestkyst, men af praktiske grunde er blevet flyttet til Husum omkr. 1. september - eller er det en postmand, der ikke har kunnet affinde sig med at svæve frit i rummet og derfor har tillagt Etappekommandoets postale afdeling betegnelsen: Feldpostexpositur ???

*)til pålydende

Spørgsmålene kan ikke besvares på grundlag af det i dag kendte kildemateriale.

Foreløbig må vi konkludere:

at der fandtes et østrigsk feltpostamt i Jylland. Det arbejdede fra slutningen af marts til midten af november 1864 i Kolding.

Ved et par lejligheder, jan./feb. og juli, blev der åbnet Feldpostexpositurer i henhv. Hamburg og Nordjylland (Skive); i september var det i virksomhed i Husum; i oktober blev det flyttet til Horsens, hvor det formodentlig blev til udmarchen.

Der har også været "noget postalt" i Hamburg efter jan./feb. md, men hvad det egentlig har været, kan vi ikke bestemme nærmere i dag.

E. Menne Larsen.

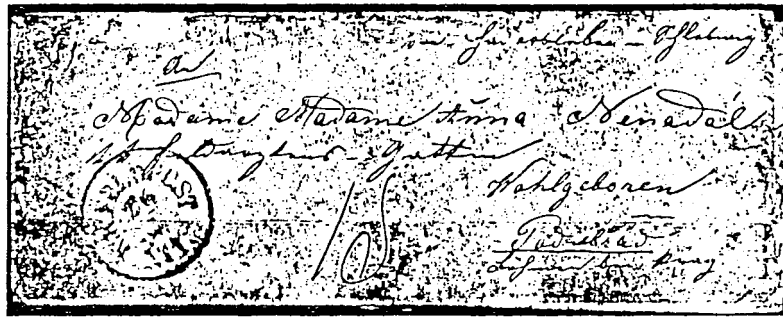
RETTELSER og BEMÆRKNINGER TIL OVERSÆTTELSEN AF J. POSCHs ARTIKEL.

Jfr. POM Nr. 22 og 23.

Artiklens forfatter kaldes generaldirektør. Han var pensioneret Generalfeldpostmester og var iøvrigt en kendt filatelist.

POM 23.	s. 83, lin. 9 fra oven:	Ekspeditionskontoret rettes til Ekspeditionskorpset.
	s. 84, lin. 8 fra oven:	Den danske oversættelse udelader her et helt afsnit om personalets omfang etc.
POM 24,	s. 14, nederste linie:	13. januar skal være 15. januar.
	s. 16	Mod artiklens slutning indeholder den danske oversættelser en del sætninger, der er forkortet. Et helt afsnit om en foresporgsel fra Wien er udeladt. Et resultat af denne foresporgsel var en bestemmelse, at expositurer efter omstændighederne kunne kartere direkte til indenlandske (dvs. østrigske) postkontorer.

E M L

Østrigsk feltpostbrev med stempel K.K. FELDPOST No. 1 26. 2. (?) med påtegning "von Hadersleben in Schleswig", hvor korpsets hovedkvarter og feltpostkontor var på dette tidspunkt. (ex Nordphila Fernauktion no. 157 (1988). Lot 927.)

KOLDING POSTCENSUR 1864.

Vi har længe vist, at besættelsesmagterne i 1864 nu og da censurerede den civile post, der (før 24.juli) blev forsendt med feltposten, f.eks. breve fra Ribe og Aarhus. Der er i litteraturen omtalt og vist en enkelt forsendelse, et feltpostbrev, der angiveligt skal være blevet censureret af (østrigsk) militær i Slesvig by i marts 64. (1)

Bortset fra brevet fra Slesvig by har der hidtil vistnok ikke været vist noget censurmateriale fra denne tid.

I den følgende artikel vil jeg præsentere et par breve fra Kolding, som begge er blevet censureret af østrigske myndigheder.

I. Brev fra Kolding til Aarhus. Afsenderen er dansk og brevet er skrevet på dansk. Stempel: K.K. FELDPOST No. 1 / 9.5. Der er ingen portopåtegninger. (fig.1).

II Brev fra Kolding til Aarhus. Dansk afsender og skrevet på dansk. Ingen portopåtegninger. Stempler: K.PR. FELDPOST RELAIS henhv. No. 13 og 19; begge 21.7. Bagpå rødt segl (beskadiget). (Fig. 2).

Det var brevet af 9.5. (fig, 1; side 20), der først tiltrak sig min opmærksomhed, dels fordi jeg ikke havde noget brev fra den østrigske feltpost, dels fordi der var et par interessante påtegninger på brevets bagside. Den ene af disse lød:"Zur Expedition" efterfulgt af en underskrift (fig. 3)(2), den anden: "Blev indleveret fra Feltposten brækket paa Aarhuus Postc" og underskrift.

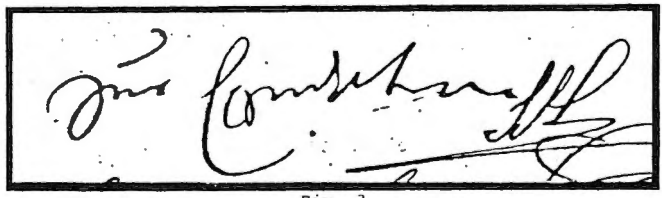

Fig. 3.

Af brevets indhold fremgår det, at afsenderen, der boede uden for Kolding, var kommet til byen og der hørte, at det var muligt at sende post - en mulighed, der næppe havde været alt for hyppig under besættelsen, der for Koldings vedkommende var begyndt den 18. februar. Brevet er adresseret til afsenderens fader, generalmajor von Müller på Louisenhøj,lidt uden for Aarhus.

Brevet var hastigt blevet bragt på papir hos en gæstgiver i Kolding og lukket med lidt lak eller lignende.

På det tidspunkt havde østrigerne hovedkvarter i Kolding, og til dette var knyttet et feltpostkontor. Der stod også østrigske tropper i Vejle, Fredericia og op mod Horsens. Den øvrige del af det østlige og nordlige Jylland var i slutningen af april og begyndelsen af maj blevet besat af preussiske enheder.

I de besatte byer oprettedes preussiske feltpostrelaiser, der ekspederede feltposten.

På kongerigsk område var det første relais blevet oprettet i Kolding ikke senere end den 5. marts. (3) Det benyttede et stempel med no. 9, som senere blev afløst af eller suppleret med stempel no. 13. Relaiset i Aarhus, der blev oprettet før 7. maj, fik tildelt stempel nr. 19.

I takt med den fremadskridende besættelse ophørte den danske post i Jylland med at fungere. Pengebeholdinger og frimærker blev, hvis de fandtes, beslaglagt af den fremrykkende fjende. Postkontoret blev nogle steder taget i brug af den preussiske feltpost.

Man har derfor hidtil regnet med, at dansk civilpost ikke blev befordret i det besatte område, før de danske postkontorer åbnede igen efter våbenhvilen var trådt i kraft den 12. maj.

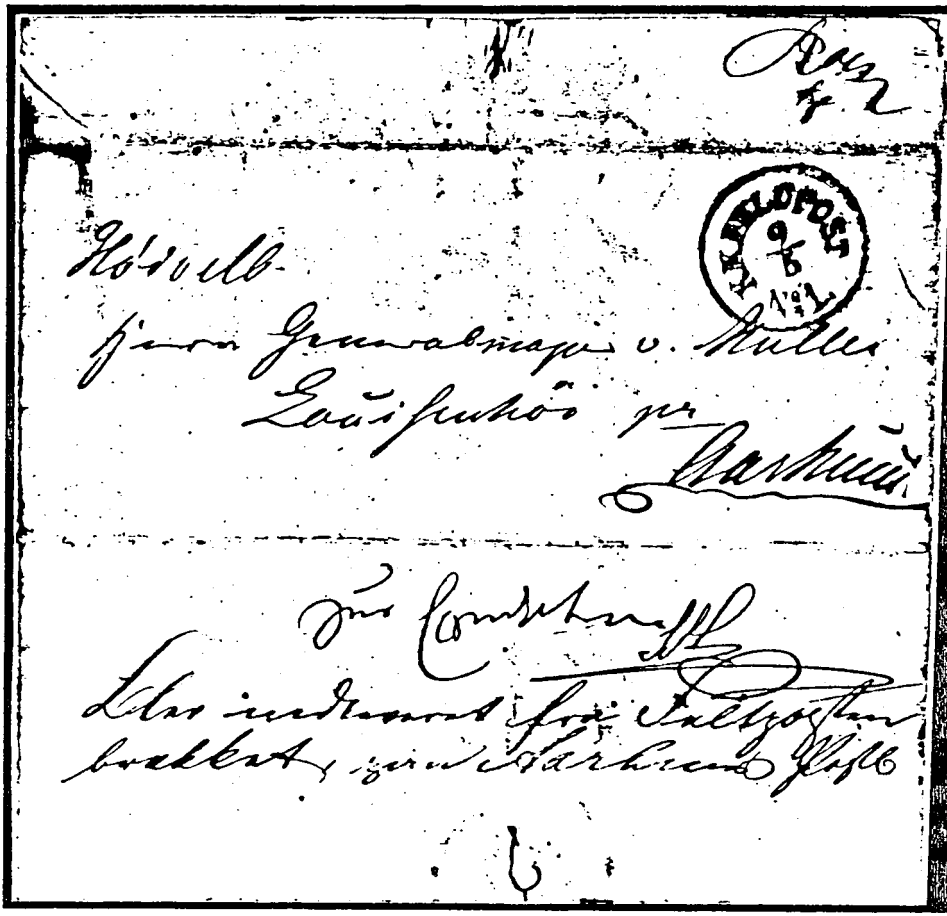

Fig. 1. Dansk privatbrev fra Kolding til Aarhus, 9.5. 1864. Er indleveret til den østrigske feltpost i Kolding. Med censurpåtegninger. (Se teksten).

Det omhandlede brev er vidnedsbyrd om, at danske privatbreve kunne befordres med den fjendtlige feltpost. Det fremgår ikke af brevet, om der er blevet opkrævet porto for det, eller hvem der har befordret det til Aarhus. Den østrigske feltpost har sandsynligvis næppe dækket større område end det østrigerne holdt besat, så befordringen er muligvis sket med den prøjsiske feltpost fra Kolding.

Jeg har ikke fundet kilder, der omtaler dette forhold for Koldings vedkommende, men i Silkeborg Avis havde ejeren af Silkeborg Papirfabrik, M. Drewsen den 4. maj et indlæg, som var dateret 1.5. Heri kritiserede han det lokale danske postvæsen for ikke at ekspedere posten, og foreslog at kommunen etablerede en postrute til Aarhus. Den 9.5. fulgte et nyt indlæg fra Drewsen, hvori han efter pålidelig kilde, som han sagde, påstod, at i alle byer modtog den tyske feltpost breve til ekspedition, især til København via Hamburg-Lübeck. Brevene skulle afleveres åbne.

Konsekvensen heraf måtte efter Drewsens opfattelse være, at postvæsenet i Silkeborg etablerede en rute til Aarhus eller Horsens. Drewsens påstande blev imødegået i andre indlæg, men den 13. maj tog Drewsen atter til ord. I indlægget talte han om "den vej, jeg benytter til at skaffe Breve med Posten".

Sammenligner vi med hans indlæg af 9.5 må denne udtalelse vel betyde, at han har fået nogen post gennem den preussiske feltpost. I så fald må han have fået forsendelserne til Silkeborg uden om både den danske og tyske post - og måske er der blot tale om regulær brevsmugling eller forsendelse med private ? Drewsens antydninger og påstande er ikke til at efterprøve, idet der ikke findes bevaret noget materiale, der belyser dem, i Papirfabrikkens arkiv.

En udtalelse i et brev dateret 1. juli 64 fra fru B. Weis, Aarhus Mølle, kunne tyde på det samme. Det hedder deri: "Det blev mig... sagt igår, at der ikke nu som tidligere kunde sendes private danske Breve med den tydske Feltpost...." Ordet "nu" må gå på tiden efter krigens genoptagelse sidst i juni md. "Tidligere" kan være både "før" eller "under" våbenhvilen. Udtalelsen skal nok ikke tillægges for megen vægt, da vi ikke præcist kan se, hvad fru Weis hentyder til med"tidligere",lige så lidt som vi ved, hvad hun eller hendes kilde har vidst om den preussiske postbefordring.

Brevets påtegninger: Den danske påtegning viser, at brevet blev modtaget i Aarhus med brudt lukke. Når vi ser bort fra den efter min mening mere teoretiske end reelle mulighed, at brevet kan være "gået op" under transporten. Det synes en mere sandsynlig forklaring, at brevet er blevet åbnet og læst i Kolding og frigivet til videre forsendelse med påtegningen "Zur Expedition" (fig. 3), og derefter sendt til Aarhus med feltposten.

Som censorer i Kolding kan have fungeret holstenere eller slesvigere, som vi ved var med besættelsestropperne. Hos Østrigerne i Kolding var også en nordmænd. Det er selvfølgelig også muligt, at den tyske påtegning betyder, at brevet havde tilladelse til befordring med feltposten, og at det først er blevet åbnet i Aarhus.

Der kan dog næppe være tvivl om, at det har været underkastet en kontrol af en fremmed myndighed.

Det andet brev er sendt via den preussiske feltpost i Kolding. Der kan ikke siges noget om, hvorfor det ikke denne gang er ekspederet af det østrigske feltpostkontor, måske er det indleveret hos preusserne, måske lå befordringen af danske privatbreve allerede den 21. juli helt i preussernes hænder.

Efter at krigen var blevet genoptaget sidst i juni, blev den danske postgang atter indstillet og postmestrene ophørte at fungere. Det medførte, at den preussiske administration i Jylland overtog postvæsenet her, og bekendtgjorde, at fra og med den 24.juli kunne alle benytte de preussiske feltpostrelais'er.

Fig. 2. Dansk privatbrev 21.7.64, dvs. den "postløse" periode fra Kolding til Aarhus via det preussiske feltpostsystem. Afgangsstempel: K.PR. FELDPOSTRELAIS No.13 (Kolding) med ankomststempel Nr. 19 (Aarhus). Brevet er forseglet med et østrigsk segl: En dobbeltørn med brystskjold hvori er en heraldisk tegning - jfr. den fn. tv. indsatte tegning fra et frimærke udgivet af Bosnien-Herzegowina i 1879 og senere. Brevet må være blevet censureret og lukket med dette segl af de østrigske myndigheder i Kolding.

Fra tiden før den 24 juli foreligger en ubekræftet meddelelse, at den preussiske overpostdirektør Albinus skulle have tilladt feltposterne at befordre privatbreve både til hertugdømmerne og øerne allerede den 7. juli - og vi ved at feltpostvæsenet i Aarhus havde tilladelse til at medtage private danske breve i særlige tilfælde. Sådanne breve skulle være korte, skrevet på tysk og indleveres åbne. (5).

Det her omtalte privatbrev er skrevet på dansk, sendt tre dage før feltposten officielt begyndte at medføre privatpost - Betyder det, at alle feltpostrelaiser havde en mulighed for at befordre danske privatbreve, hvis man skønnede,det var nødvendigt,at brevet blev sendt, eller havde Koldingenserne muligheder, som andre ikke havde - eller havde afsenderen bare forbindelserne i orden ?

Det interessante ved brevet gik først op for lang tid efter, at jeg havde fået det. Læsningen af en dagbog fra Kolding 1864 fik mig til at se lidt nærmere på det.

I dagbogen stod under søndag den 24. juli:

"... vi ... er afskaarne fra at høre noget, da Aviser og Breve bliver oppasset og taget i Forvaring. Saaledes fik Agnes et Brev fra Camilla, (C. synes at have boet i Nordjylland (ML)) hvorpå der var et stort østrigsk Segl, et Bevis for at det var læst."

Den 7. august betror forfatteren sin dagbog, at hun ikke kan få sig til at skrive (breve), da hun ved, at de først bliver læst af fremmede, så man ikke kan skrive, hvad man har lyst til. (6).

Hvorvidt notitsen af 7. august dækker virkeligheden, at der stadig var brevcensur i Kolding, er det desværre ikke muligt at udtale sig om. P' det tidspunkt var præliminærfreden sluttet og forhandlingerne om den endelige fred under forberedelse. Det fremgår imidlertid af kilderne, at den militære opbygning i og omkring Kolding blev opretholdt.

Kort før våbenhvilens udløb i juni var østrigerne og preusserne enedes om, at erobringen af den resterende del af Jylland og Vesterhavsøerne skulle have første prioritet. En landgang på Fyn, som Preusserne havde ønsket, blev udskudt til man så virkningen af de andre felttog. Det besluttedes dog, at der skulle demonstreres mod Fyn; kanonstillingerne ved Kolding Fjord og kysten udbygges, og bådene, der var blevet anvendt ved overgangen til Als, skulle føres til Kolding.

Det er nok i denne situation, at den østrigske censur er blevet indført i slutningen af juni / begyndelsen af juli - eller måske skal vi snarere sige genindført - Brevet af 9.5. (fig. 1) kunne tyde på, at den blot har været hvilende under våbenstilstanden ?

Allerede den 31. marts var der blevet indført aviscensur i byen, og midt i juli forbød østrigerne begge byens aviser at udkomme, idet man påstod, at de havde bragt urigtige meddelelser om de allierede.(7).

Aftrykket af seglet på brevet er ikke helt skarpt, og det er noget medtaget af tidens tand. Det kan dog ses, at tegningen viser en tvehovedet, kronet ørn. Kroppen dækkes af et våbenskjold.

Tegningen i det venstre felt i skjoldet er ikke komme med i aftrykket, men de to andre felter er - så vidt jeg kan se - identiske med de felter, der ses i det våbenskjold, som holdes af den tvehovede ørn, der ses i de af Bosnien-Herzegowina i 1879 og senere udgivne frimærker. (Seglet lader sig ikke reproducere her. Vedr. frimærketegningen henvises til indsatsen i fig. 2).

Hvis man anerkender seglet som østrigsk og anvendt af en østrigsk myndighed i Kolding, kommer man næppe uden om at konkludere, at det må være anvendt til at forsegle et brev, der er blevet indleveret åbent eller har været åbnet af de østrigske myndigheder - formodentlig efter at brevets indhold er blevet kontrolleret.

De to breve er interessante i flere henseender.

De viser, at danske privatbreve kunne befordres med fjendens feltposter -måske kun i begrænset omfang - i de perioder, der hidtil har været betragtet som postløse.

De viser også, at sådanne forsendelser var underkastet censur - for Koldings vedkommende af det derværende østrigske korps.

E. Menne Larsen.

Noter: *(1) Katalog SCHLESWIG 84 (upagineret) artiklen: Postbeförderung auf der Scheine.*
(2) Påtegning tydet af Landsarkivet i Åbenrå.
(3) Vejle Amts Aarbøger 1923-24 (Vejle 1924).
"En Dames Dagbog fra 1864", p. 43 (udg. af P. Eliassen).
(5) Ribe Stiftstidende nr. 111, 16.7.64.
Aarhus Stiftstidende no. 165, 13.7. 64.
(4) Kjeld Elkjær (udg): Fra Århus Mølle i 1864,
i Aarhus Stifts Aarbøger XLIX. s. 175.
(6) Vejle Amts Årbøger 1923-24, p. 84, 88.
(7) Kolding Avis no. 56, april 1864. Fredericia Avis no. 99, 23.7. 1864.

DE PREUSSISKE FELTPOSTRELAIS'ER 24, 25, 26 OG 27. 1864.

I POM nr. 22, side 12 f. diskuterede jeg brugen af visse preussiske feltpostrelaisstempler i 1864 og anførte, at det var sandsynligt, at en brevforside, der findes i postmuseet, med et aftryk af Fp.-relaisstempel nr. 27 (dateret 1.7. (64)), måtte stamme fra det preussiske feltpostrelais, der fungerede et par uger i juni-juli 1864 i Ribe.

I den sammenhæng blev det nævnt, at der senest 4. juli var blevet oprettet feltpostrealis'er i Ribe, Sønderborg og Augustenborg, samt at den "mest sandsynlige" nummerrækkefølge af de stempler, som de ny relais'er havde fået tildelt efter min mening måtte være henhv. nr. 26, 27 og 28.

Stempel nr. 26 var i den ældre litteratur omtalt som anvendt i Sønderborg (1).

I sommeren 1988 blev der af auktionshuset "Nordphila" i Kiel (2) udbudt en del feltpostmateriale fra 1864, deriblandt et pakkeledsagebrev med registernummer "aus Husum" og Fp.-relaisstempel 26 med datoen 25.5. (64).

På samme auktion var et brev med Fp-relaisstempel 25, dateret 20.5. Iflg. beskrivelsen var dette brev fra Nimtofte (på Djursland) Det var imidlertid en påstand uden substans. Brevet var uden indhold, og intet peger på, at det kom fra Nimtofte.

Foruden Fp.-relaisstemplet er der på brevet et rammestempel med indskriften "S.B. / F.B. 51 W.I.R. No. 53.", der (i oversættelse) betyder: Soldater Brev / Felt Bageri 51. Westfalske Infanteriregiment No. 53.

Regiment 53 var en del af den 25. brigade (Schmid), der deltog i belejringen af Dybbøl, og som sammen med den 26. brigade (von Goeben) udgjorde 13. infanteridivision (i VII.preussiske armékorps).

11. og 12. infanteri brigader, der også lå i Sundeved, udgjorde 6. infanteridivision. Disse to divisioner samt reserveartilleriet var hver tildelt en feltpostekspedition, mens de deltog i belejringen af Dybbøl. (3).

Ved våbenhvilens ikraftræden i maj blev divisionerne og reserveartilleriet for størstedelens vedkommende trukket til Sydslesvig. Den 13. division fik kvarter i Sundeved, Aabenraa, Flensborg (stabskvarter) og det østlige Angel (begrænset af linien: Flensborg - Husby - Ausager - Satrup - Wedelspang - Mysunde) (4).

Den 6. division gik til Bredsted og Husum amter, Ejdersted, Slesvig by, Svansen og Dänischer Wohld.

Reserveartilleriet blev kilet ind mellem de to divisioner.

I forbindelse med disse bevægelser, der begyndte i midten af maj, blev der oprettet et Feldpostrelais i henhv. Kappel (ved Slien) og Husum (bekendtgjort 17. maj). (5).

Med udgangspunkt i det lige nævnte pakkeledsagebrev "aus Husum" må vi gå ud fra, at Feltpost-relais-stempel nr. 26 har været anvendt i Husum i maj og (størstedelen af) juni md.

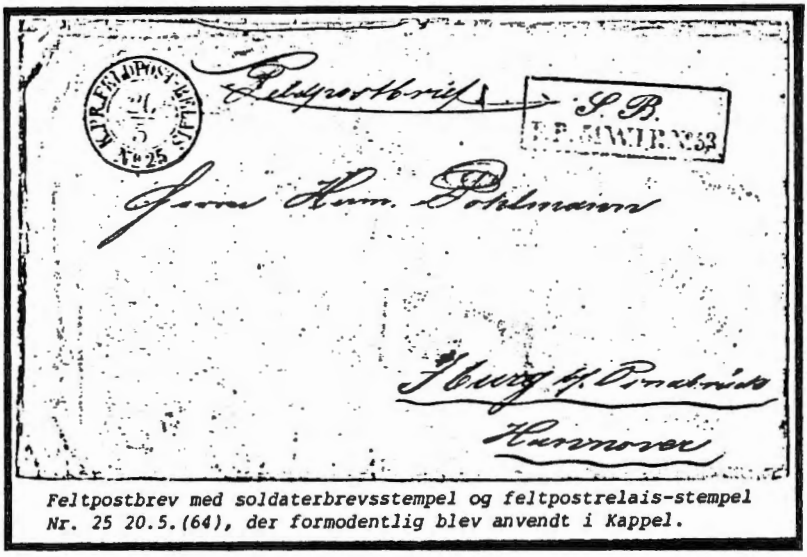
Stempel med nr. 25 må formodes at være anvendt i 13. divisions område, og da feltpost-relaiserne i Aabenraa, Slesvig by samt Flensborg allerede havde egne stempler,henhv. nr. 6, 10 og stednavnestempler, skal nr. 25 formodentlig henføres til relaiset i Kappel.

Da vaabenhvilen udløb i slutningen af juni brød tropperne op fra deres kvarterer. 6. og 13. division gik til Sundeved (6).

Als blev, som vi ved, besat 29. juni - 1.juli. Derefter blev 13. division udset til at holde Als og Sydslesvig besat. Divisionsstaben fik kvarter i Sønderborg.

Oplysningen, at Feltpost-relais-stempel nr. 26 blev anvendt i Sønderborg, er ikke bekræftet af andet materiale, men hvis den er korrekt, og det tenderer forfatteren af disse linier til at mene, må man overveje, om det relais der var knyttet til 13. division i maj og juni, og som formodentlig anvendte stempel nr. 25, er gået med til Als, og måske er identisk med det relais, der blev oprettet i Augustenborg, hvor der endnu i november 1865 omtales et preussisk feltpostrelais (7) ?

Det må understreges, at vi ikke har noget materiale, der viser, at det har forholdt sig således. Stempel nr. 25 kan være blevet inddraget eller anvendt andre steder. Tilknytningen til 13. division vejer dog i retning af stemplets fortsatte anvendelse ved denne.- Derved bliver den "mest sandsynlige" rækkefølge af stempler, som anvendtes af de relaiser, der blev oprettet i slutningen af juni, nr. 25, 26 og 27.

Feltpostbrev med soldaterbrevsstempel og feltpostrelais-stempel Nr. 25 20.5.(64), der formodentlig blev anvendt i Kappel.

Det er desværre ikke det eneste filatelistiske problem feltpost-relaisstemplerne giver. Også stempel nr. 24 volder vanskeligheder, som jeg skal forsøge at gøre rede for i det følgende.

Så vidt vi ved, blev relais-stemplerne med nr. 18 - 23 anvendt som vist i følgende opstilling:

Fp.relais stempel	18	i Skanderborg	(oprettet senest 7. maj)
	19	i Aarhus	(" " 7. maj)
		muligvis senere i Sønderborg.	
	20	i Randers	(oprettet " 7. maj)
	21	i Hobro	(" " 7. maj)
	22	i Viborg	(" " 13. maj)
	23	i Aalborg	Aalborg blev besat 5. maj. Oprettelsen af et Feltpostrelais blev ikke nævnt i de kendte preussiske kilder.

For de følgende stempelnumres vedkommende er lokaliseringen for de flestes vedkommende usikker.

	24	i Skive (?)	Skive blev oprettet senest 13. maj.
			Muligvis også anvendt i: Hobro ? Nimtofte ?
		og	Skive ? (efteråret 64)
	--	Altona	(oprettet senest 13. maj). Herfra kendes kun stempel med stednavn.
	25	Kappel (?)	i Sydslesvig. (Oprettet sen. 17. maj).
			Senere i Augustenborg (?).
	26	Husum	maj-juni. (oprettet sen. 17. maj).
			Derefter antagelig i Sønderborg (?) (oprettet senest 4. juli)
	27	Ribe (?)	oprettet 28.6. til ca. 8 juli.
			Derefter måske Nimtofte (?)/ Djursland (?).
	28 - (?)		Det vides ikke, hvor de følgende numre har været anvendt. Et par af dem skal formodentlig henføres til Hjørring og Frederikshavn.

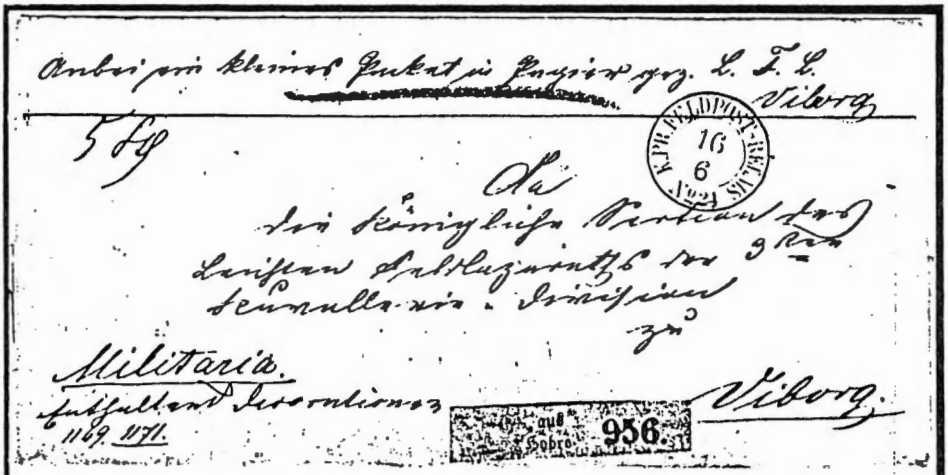
Så vidt det vides, har Altona kun anvendt stempel med stednavn i.

Når Feltpostrelaiset i Viborg først er blevet oprettet efter relaiset i Hobro, selv om Viborg blev besat før Hobro, kan det hænge sammen med, at det korps, der besatte Viborg, medførte et feltpostkontor eller en -ekspedition.

Når åbningen af et feltpostrelais i Aalborg tilsyneladende ikke omtales i de kendte preussiske kilder, kan årsagen hertil være den samme som for Viborgs vedkommende. Det må antages, at der har været en preussisk feltpost i gang i Aalborg med det samme. Den kendes med sikkerhed fra 9. maj.
Hvornår feltpostrelaiset er blevet oprettet vides derimod ikke.

Iflg. teorien, at feltpost-relais-stemplerne er blevet tildelt i nummerorden, skulle stempel nr. 24 være blevet anvendt i Skive i maj 64.

Oplysningerne om den preussiske besættelse af Skive i maj-juni 64 er sparsomme (8). Iflg. meddelelser i Ålborg Stiftstidende var byen i begyndel-

Ledsagebrev til pakke sendt gennem K.Pr. Feldpost-Relais No. 24 d. 16.6.(64). Relaiset var på det tidspunkt tilsyneladende i Hobro, hvilket ikke tidligere har været kendt. (Ill. efter kopi ex Nordphila Fernauktion 157 (1988) lot 912)

sen af maj besat af 2. - 3.000 mand, så rømmet og atter besat. Den blev vistnok rømmet i slutningen af maj eller begyndelsen af juni. Den 11. juni hedder det, at Skive i længere tid har været fri for besættelse, og pånу midt på måneden, at Skive og Holstebro ingen tropper har (9).

Vi må derfor regne med, at feltpostrelais'et i Skive i foråret 1864 kun har været i funktion hen ved 3 - 5 uger. Det er muligt, at det har anvendt stempel nr. 24.

Jeg har set kopier af to forsendelser med aftryk af stempel nr. 24. Det ene er et pakkeledsagebrev. Stemplet er dateret den 16.6. - Registernummeret lyder "aus Hobro".

Hvordan skal det forklares ? Fungerede relaiset med stempel nr. 24 en overgang i Hobro - eller har det blot været udgået for registernumre og provisorisk benyttet Hobro numre og glemt at rette teksten. ?

Det er almindelig anerkendt, at Feltpostrelais med stempel nr. 21 blev anvendt i Hobro i sommeren 64.

Det kan selvfølgelig ikke udelukkes, at stempel nr. 21 blev anvendt i Skive i maj og senere i Hobro - ligesom det omvendte kan være tilfældet, at nr. 24 først blev anvendt i Skive og derefter lå i venteposition i Hobro sammen med nr. 21. Hobroområdet var på den tid (midten af juni) helt pænt belagt med tropper og havde en vis strategisk betydning.

Det andet brev med stempel nr. 24 er fra 25.7. og er skrevet i landsbyen Koed, som ligger lige syd for Nimtofte. Da vi ikke ved i hvilken retning feltpostforbindelsen fra Koed gik, kan vi ikke sige, om brevet er blevet stemplet i Nimtofte, Aarhus (eller evt. Randers).

Skive blev besat igen i sensommeren 64. Vi ved ikke hvilket stempel det derværende preussiske feltpostrelais benyttede i denne periode.

Det må i denne forbindelse erindres, at relaisstempel nr. 27 også kendes på et par breve fra Sjælland til Djursland i slutningen af august md. De

er indgået med damperen til Aarhus; dér overtaget af den preussiske feltpost og af denne befordret til Nimtofte, hvor modtageren på dette tidspunkt formodentlig selv har måttet hente dem.

Teoretisk kan stempel nr. 27 selvfølgelig være et ankomststempel anvendt i Aarhus, men det forekommer mig mere naturligt at opfatte det som ankomststempel brugt i Nimtofte.

Af kilderne kan vi se, at der har været oprettet preussiske feltpostrelaiser på 39 steder i Hertugdømmerne og i Jylland. Heraf er kun de 37 nævnt i de preussiske kilder.

Det tyske generalstabsværk om krigen nævner (10),at der var oprettet 34 relaiser. Går vi ud fra, at dette tal er korrekt, må nogle af relaiserne have været indsat flere steder, hvad artiklen her også har antydet ganske kraftigt.

Læg til dette, at det i dag ikke er muligt at sige, hvor mange stempler, der har været i brug (nogle af relaiserne var kun i virksomhed ganske få uger) - samt at kilderne foruden at være utilstrækkelige, på visse punkter også er vildledende og modsigende hinanden - og man vil forhåbentlig forstå, at problemerne omkring den preussiske feltposts virke i Jylland i 1864 er mange og vanskelige, og at løsningen af dem ikke ligger lige om hjørnet.

E. Menne Larsen

Kilder:

(1) A.E. Glasewald: Die Post im Kriege (1913), s. 60.
(2) Nordphila Fernauktion nr. 157 (1988), lot nr. 914 og 913.
(3) Der Deutsch-Dänische Krieg 1864. Udg. af Grosse Generalstab (Berlin 1886) (forkortet: DDK)
I, s.30 (Anlage 10); II, 764.*
(4) Haeseler, Graf von: Zehn Jahre im Stabe des Prinzen Friedrich Karl. Erinnerungen von.... Band II (1864) (Berlin 1912).
II, 64
(5) Glasewald, anf. arb,s.60.
(6) Haeseler, anf. arb., II, 1o4. DDK II, 699-700.
(7) Verordnungsblatt für das Herzogthum Schleswig, Stück 15, 18. Nov. 1865.
(8) DDK II, 592-93.
(9) Aalborg Stiftstidende 114, (6.5.64); 145 (11.6.64); 148 (15.6.64).
(Jeg har ikke haft mulighed for at benytte Skive Avis).
(10) DDK II, 764

RETTELSE: E.Menne Larsen: Feltpost i Danmark efter 1945 (Hobro 1981), (Posthistoriske Smaaskrifter 7), side 11, spalte 2:

Nr. 22 ... Skive rettes til Nr. 22 ... Viborg.

(Ved en beklagelig fejl var afsender og modtager blevet byttet om i mine noter).

BREV- OG PAKKEPOSTEN HUSUM - TØNDER - RIBE 1843 FF.
EN REVURDERING.

I POM nr. 16/17, s. 34 ff. og nr. 18, s.3 ff., gav jeg et rids af denne rute fra dens åbning i 1843. Som den opmærksomme læser sikkert bemærkede dengang,var der et par spørgsmål, som jeg ikke helt kunne komme til rette med.

Arsagen var bl.a., at der var gået "kuk" i en bogbestilling. I stedet for de sædvanlige 2 - 12 uger efter afgivelse af bestillingen, gik der mere end 7 måneder, efter at jeg havde skrevet artiklen uden den bestilte bog, før den dukkede op .

Det betød, at min forståelse af mit kildemateriale blev mangelfuld, og at jeg i mit forsøg på at "træde vande" fik kombineret to ting, der ikke havde noget med hinanden at gøre (1). Konkret: Den i artiklen omtalte Skærbækpost, der kørte fra Tønder om mandagen, havde intet at gøre med den statspost, der gik fra Husum til Tønder og derfra videre til Ribe om søndagen.

Jeg har siden fået mere materiale i hænde og benytter derfor lejligheden til her at korrigere og supplere den tidligere artikel.

I det ny materiale indgår bl.a. nogle afskrifter (2) af svar fra sognefor-standerskaberne i enklaverne og fra Ribe amtsråd i forbindelse med generaldirektørens forslag i december 1848 om landpostvæsenets forbedring.(3).

Husum-Tønder-Ribe ruten var en brev- & pakkepost med åben vogn med en ugentlig afgang i hver retning. Den medtog tre passagerer. Rejsetiden mellem Husum og Ribe har været omkring 16 - 18 timer. Normen var 1 mil (7½ km) i timen på (mindre) landeveje med et kvarters ophold på stationerne. Iflg. Ribe pkt.s meddelelse til publikum i nov. 1843 ville posten ankomme søndag aften, og der ville mandag morgen være videre forbindelse til Kolding, og om aftenen til Vestkysten.

Forbindelsen fra Tønder om mandagen var med den ovenfor nævnte Skærbækpost. Det var en privat rute, der blev drevet af en vognmand fra Skærbæk, som to gange om ugen kørte til Tønder (mandag og fredag), og to gange til Ribe. Skærbæk posten medtog foruden rejsende, post og pakker til folk, der boede på ruten (f.eks. til kniplingskræmmer Jens Wulff i Brede), samt købmandsvarer, medicin osv., som kusken indkøbte under sit ophold i Tønder og Ribe. Den postale ulempe ved ruten var, at den lå stille et par dage om ugen, så et brev, der blev sendt med Skærbæk posten fra Ribe om onsdagen først ville være i Tønder om fredagen.

Da krigen med Danmark begyndte i marts 1848, lukkede regeringen i Kiel d. 27. april 48 for enhver postforbindelse med Danmark. Det må naturligvis også have ramt ruten Tønder - Ribe. Vi har ingen efterretning om, hvorvidt det sydlige afsnit Husum - Tønder fortsatte.

Den private Skærbæk post vedblev at køre mellem Skærbæk og Tønder (og formodentlig også mellem Skærbæk og Ribe), for så vidt forholdene tillod det.

Ved årsskiftet 1848/49 trådte en nyordning af de slesvig-holstenske postruter i kraft. Der skulle rationaliseres. Hamburg skulle erstatte København som centrum i rutenettet. For Vestslesvigs vedkommende betød det, at posten fra Rendsborg gik via Frederiksstad med sidelinier til Ejderstedt (Tønning og Garding) og til Husum. Ruten Rendsborg-Haderslev fik i Flensborg to vestgående sidelinier. En via Læk til Tønder, hvorfra man kunne komme til Løgumkloster og Højer, og en via Læk - Dagebøl til Vyk på Før.

Den direkte rute Tønder - Husum via Læk blev ophævet, men for at skabe mulighed for en vis lokal udveksling blev der oprettet to fodposter, henhv. Bredsted - Læk og Tønder - Læk. De gik to gange om ugen på samme dage og til samme tider. (4).

Det slesvig-holstenske rutenet blev med enkelte modifikationer opretholdt af Bestyrelseskommissionen, der i slutningen af august 1849 overtog styret af Slesvig. Den havde store vanskeligheder med at gøre sig gældende i Sydslesvig, og da det slesv.-holst. Finans-Departement i Kiel d. 7. marts 50 pålagde dets hovedkasse i Rendsborg at bekendtgøre, at alle skatter og afgifter fra Slesvig skulle indbetales til den (5), blev det ren galt.

Bestyrelseskommissionens problemer i Nordslesvig var minimale og håndterlige, men så at sige hele Sydslesvig "sognede" til regeringen i Kiel, der forsøgteat styrke sin indflydelse ved at få kontrol med kommunikationsnettet i Vestslesvig, bl.a. ville man ad den vej kunne få pengetransporter til Rendsborg uden om Flensborg pkt.

Den slesv.-holst. postinspektør, C.C. Hennings (tidl. postmester i Vyk), berejste Vestslesvig i midten af marts og beordrede genoprettelse af ruten Husum - Tønder. Det er ikke særlig sandsynligt, at ruten kom i gang. Bestyrelseskommissionen slog igen, og erstattede den slesv.-holst. postmester i Husum med en loyal mand.

Efter freden med Preussen 2. juli 50 begyndte de preussiske tropper rømningen af Sydslesvig. Den 9. juli forlod de loyale embedsmænd i Husum byen og tog til Flensborg. De slesvig-holstenske embedsmænd, deriblandt postmesteren, overtog igen deres stillinger.

Denne gang ser det ud til, at ruten Husum - Tønder nåede at blive etableret. Jens Wulff, der på det tidspunkt opholdt sig i Husum, nævner i sin dagbog under 20 juli, "at posten nu gaaer directe til Tønder". Jeg har indtil nu ikke fundet materiale, der be- eller afkræfter Jens Wulff's udsagn.

Er ruten blevet etableret, som Wulff siger, må den hurtigt være blevet nedlagt igen. Den 21. juli om eftermiddagen besatte et dansk detachement kommende fra Flensborg Læk. Sent om aftenen den 22. var det i Tønder. Husum blev først besat den 6. august af en afdeling, der kom fra Slesvig by.

Den direkte postforbindelse på ruten Husum - Tønder synes dermed at være opgivet, men den 1. april 1852 åbnedes ruten Tønder - Ribe over Visby. I de første år blev der kørt to ugentlige dobbeltture. Befordringstiden var 9 a 10 timer.

Samtidig blev der etableret en række "postindleveringssteder" på og ved ruten. De blev det følgende år omdannet til brevsamlingssteder.

Det er ikke undersøgt, hvorfor man valgte denne to-trins løsning - Måske har man villet se tiden an ?

Da Ribe amtsråd i 1849 svarede på generalpostdirektørens forslag om landpostvæsenet, hvade svaret været ret negativt. Man mente ikke, at der i amtet var trang til et landpostvæsen som foreslået. Man så dog gerne, at der blev åbnet mulighed for, at landbefolkningen kunne afhente post visse steder på ruterne. Med hensyn til Tønder - Ribe ruten fulgte man de sogneforstanderskaber der udtalte sig for at bevare den private rute, der foruden det postale også kunne varetage sociale hensyn. Man ønskede den dog gerne forbedret og foreslog, at postkassen i tre år ydede et årligt tilskud til ruten på 100 rdl. kurant. Et mere radikalt forslag fra områderne vest for landevejen Tønder - Ribe, som gik ind for en post Ribe - Døstrup og derfra videre ad to ruter i marsken, vandt ikke gehør (6).

Etableringen af postvæsenets rute Tønder - Ribe betød uden tvivl konkurrence for den private Skærbæk post, men der har formodentlig, indtil postvæsenets rute

blev udbygget med flere afgange, fortsat været plads til det private initiativ.

Det statslige initiativ betød i visse henseender en forbedret service for de rejsende på ruten i form af flere ugentlige afgange,men i mange år fortsat med åben vogn. Det betød også, at et stort og relativt tætbefolket område fik adgang til en sikker, regelmæssig og relativ billig postbefordring.

Ved ordningens udformning har man muligvis skævet til det pionérarbejde, som postmester Nissen i Haderslev havde udført på landpostvæsenets område siden 1846 gennem oprettelse af brevsamlingssteder i landsbyer i Haderslev postdistrikt. (7).

Noter:

(1) Læg dertil, at jeg, da jeg for nylig vendte tilbage til problemet, måtte konstatere, at jeg ikke længere kunne læse tidsangivelserne på Evers kort fra 1845 med sikkerhed (jeg kender det kun fra en formindsket kopi). - Min oprindelige læsning kan derfor være falsk. Derved kan problematikken være blevet forrykket, spørgsmål forkert stillet og falske konklusioner draget, hvorved kildeudsagn, der har talt om to helt forskellige ting, er blevet sat i forbindelse med hinanden. Kilderne er blevet harmoniseret.

(2) Afskrifterne findes i Postmuseet. Kopierne stillet til rådighed af dette.

(3) Fr. Olsen: Postvæsenet i Danmark 1848-1873. (1924), s. 147.

(4) A. Rosenkranz: Die Schleswig-Holsteinische Post 1848-52 (Kiel 1891) s. 31. Amtsblatt für das Schleswig-Holsteinische Postwesen (Kiel) 1849, Stück 4, s. 21.

(5) Hovedkassens bekendtgørelse af 8.3.1850 er trykt i Esmarck: Das Herzogthum Schleswig und die Landesverwaltung zu Flensburg im Jahre 1850. (Berlin 1850), s. 22.

(6) Se note 2; - Jfr.trykt referat af Ribe Amtsråds forhandlinger 17. og 18. oktober 1849, punkt 33.

(7) J. Røjskjær: Haderslev postdistrikts historie 1649 - 1926, s. 231 ff.

E. Menne Larsen

Af der i Henhold til den kongelige Generalpostdirections Skrivelse af 24de ds. er oprettet en fornyet Brev- og Pakkepost mellem Ribe og Husum, over Tønder og Bredsted, som vil tage sin Begyndelse Søndagen den 26de dennes fra Husum og ankommer til Ribe Søndag Aften; hvorfra de med samme Post ankomne Reisende kunne blive befordrede videre med den herfra Mandag Morgen over Skodborghuus til Kolding afgaaende Pakkepost, samt ligeledes med den herfra Mandag Aften afgaaende forenede Brev- og Pakkepost til Jyllands Vestkyst; — denne forenede Brev- og Pakkepost vil retournere herfra Tirsdag Formiddag, efter den nordre Personposts Ankomst.

Indlevering af Pakkepostsager til Tønder, Bredsted, Husum, Tønning, Garding, Frederikstadt, samt Breve foruden til disse Steder, til Lunden, Heide og Meldorf, Tirsdag Formiddag fra Kl. 7 til 9.

Alle øvrige Posters Ankomst- og Afgangstider ere uforandrede.

Hvilket herved bringes til offentlig Kundskab.

Ribe Postcontoir, den 23. Novbr. 1843.

v. Eyben

Ex Ribe Stiftstidende

Nr. 139 24 NOV 1843.

BRITISK FELTPOST I NORDEN 1940 -47.

DANMARK.

I sin bog "Britisk Feltpost i Norden 1945-47" (Hobro 1981) nævnede forfatteren, David Cornelius, at det var vanskeligt at få reel viden om den britiske feltpost i Danmark 1945-47. Hans liste var en fortegnelse over de af ham kendte kontorer, som man dengang formodede havde arbejdet i Danmark. ("which are thought to have operated").

Senere undersøgelser af Gould og Proud (1) har bragt nyt materiale for dagen, men langtfra givet svar på alle spørgsmål.

I det følgende gives en supplerende oversigt til D. Cornelius' materiale.

Følgende feltpostkontorer synes at have været i Danmark inden for perioden maj 1945 - midten af 1947.

F.P.O.	92	26.5. - 27.o9.45	
F.P.O.	761	21.o8.46	
"	764	10.10.45. - 11.12.46	
"	784	ingen angivelse af lokalisering på dette tidspunkt.	
"	800	13.o2.46	i DK ved APO E 686
"	808	31.o7.45.- 13.12.46	i DK ved APO E 690 København
"	818		ingen lokaliseringer i denne periode. I 1946 ved B.A.O.R. APO S718. Måske er stempel 808 engang blevet fejllæst 818 ? Det kan ikke påvises, at FPO 818 har været i DK.
"	867	20.o5.45.- o3.12.45	i DK

NB. Datoerne er relative og angiver blot, hvornår feltposten kendes i DK.

NORGE. 1940. 1945 FF.

På grundlag af Gould & Proud kan følgende føjes til afsnittet om Norge 1945.

F.P.O.	832	o3.o7.45.- o3.o9.45	Gardermoen Norge. ALF Norway.
F.P.O.	846	26.o6.45	Oslo Special Postal Unit. Stemplet inddraget 10.12.45.

F.P.O.	111	o7.o5.40	med Army Censor (type A1)	1331.
"	113	12.o5.40	" " " " "	1927.
"	114	o3.o5.40	" " " " "	1978.
	114	o6.o5.40	" " " " "	1936.
"	115	o4.o5.40	" " " " "	1821.

En tak til Cle Helmer Sjo, Bryne, Norge, for disse oplysninger.

(1) History of the British Army Postal Service Vol. III 1927-1963 by Rob.W. Gould & Edward B. Proud. (1982).

TYSKE FELTPOSTKONTORER I DANMARK 1940 - 45.

Supplement og korrektioner til E.Menne Larsen: "Tysk Marine Feltpost i Danmark 1940-45 (Hobro 1978)."

I dette hæfte forsøgte jeg at give en oversigt over de tyske feltpostkontorer, som man dengang mente havde arbejdet i Danmark. Der var tale om en kompilation fra forskellige kilder, hvoraf nogle ikke kunne kontrolleres, og deres udsagn derfor kun kunne gengives med forbehold.

Siden har Norbert Kannapin på grundlag af arkivmateriale udgivet sit grundlæggende studie: Die Deutsche Feldpost 1939 - 45. (2. udg. Osnabrück 1987). På grundlag af det bringes her en ny bearbejdelse af min liste fra 1978. Der er foretaget de fornødne korrektioner af den gamle liste og enkelte ny oplysninger er føjet til.

Listen gør ikke krav på fuldstændighed.

Til de læsere, der ikke har den oprindelige liste, skal jeg kort bemærke, at et tysk feltpostkontor havde tre numre.

Et taktisk nummer, der kunne svare til divisionens taktiske nummer. Et feltpostnummer, der meget sjældent blev ændret, samt et Kenn-nummer (K-nr), som undertiden blev ændret. K-nr findes i dagstemplerne foran datoen og på rekommandations-etiketterne.

Blev et feltpostkontor tilintetgjort, blev det ofte nyopstillet. Det beholdt det gamle taktiske nummer,f.eks. 23, der svarede til den nyopstillede division, som det skulle betjene, men fik nyt feltpostnummer og K-nr.

Mod krigens slutning blev der opstillet en række feltpostkontorer i Danmark. Det er tvivlsomt, om de fungerede her. De blev straks sendt til fronten.

Endvidere passeredes Danmark af en række divisoner, der blev trukket til fronten via Danmark. Nogle af disse kunne opholde sig her i op til en måned. Det vides ikke om deres feltpostkontorer har pakket udrustningen ud under opholdet.

Feltpostkontor = Feldpostamt forkortes her FpA. Ny = genopstillet.
Feltpostnummer = Fp.nr.
Filial = Zweigstelle = zw.

Taktisk nr.	Feldpostnr.	Kenn-nr.	
9 (ny)	66 420	581	Opstillet okt. 44 i Esbjerg området (Tidl. nr 1584). Dec. 44 overført til Ardennerne med K-nr. 191.
23 (ny)	48 884	737	Nyopstillet 4.11.42 i Oksbøl. Afgår jan. 43 til Rusland.
119	48 893	687	ex FpA 919 i Italien. Opstillet i Esbjerg området fra 8.8.44. Sept.44 til Tyskland.
144 (ny)	32 993	996	Opstillet i DK jan.45 (af FpA 280) Marts 45 til Pommern.

Taktisk nr.	Feldpostnr.	Kenn-nr.	
147 (ny)	37 560	927	Sept. 44 opstillet i DK (tidl. FpA 1577) Her indtil dec. 44.
151	13 808	317	dannet af FpA 963. Opstillet 23. 2. 45 i Frankfurt/Oder - Intet at gore med DK.
171 (ny)	31 779	234	Opstillet i DK 17.2.43. - juli 43. Jylland.
218	o9 500	146	218 Inf. Division. april 41 - jan. 42 i DK.
235	32 670	629	198 Inf.Div. april-maj 4o i DK.
240	o9 829	623	170 Inf.Div. juni 40 i DK.
264	56 480	540	27.1.45 beordret til Sjælland til genopstilling af 264. Inf.Div. -
		zw 591 ...	kendes fra febr. 45.
269	38 595	728	269 Inf.Div. juli 40-april 41 i DK.
280	32 993	996	påtænkt genopstillet for 160 Inf. Div.. Skete tilsyneladende ikke.
		zw 142 ...	kendes okt.-dec. 44. --- FpA 280 i januar 1945 ændret til FpA 144.
325	59 640	877	hed tidl. FpA 928. FpA 325 blev opstillet i Aalborg området for 325. Inf. Div. (9.3.45). Til Tyskland i april 45.
361	20 885	533	Beordret oprett. 5.11.43 (af FpA 186) for 361 Inf.Div. - I DK til marts 44.
363	41 114	575	363 Inf.Div. April-juni 44 i DK.
		zw 673 ...	kendt fra maj 44.
416	48 600	290	beordret opstillet 20.3. 44 af FpA 901 for 416. Inf.Div i DK - Her indtil sept. 44 (Aalborg området).
431	20 548	738	Til DK ved besættelsen. Fast kontor med hovedafdeling i Kolding, og
		zw 120	i Viborg (til okt. 44 (NB Holstebro udgår).
		zw 360	Aarhus til maj 45
		zw 877	København
		zw 673	Kolding fra okt. 44.
633	36 660	2o8	opstillet i Bremen maj 42. 9.6. 42 fast FpA i Aalborg med
		zw 230	i Frederikshavn (fra juni 42).
912			UDGÅR - har aldrig været i DK.
920	48 464	783	for Luftwaffe Feld-Div. 20 > 1.nov 43: Feld Div. 20 (L). April 43 - juni 44 i DK, Jylland.
928	59 640	877	11.44 til rådighed i DK, Jylland. 9.3.45 ændret til FpA 325.

Taktisk nr.	Feldpostnr.	Kenn-nr.	
953-956			blev aldrig opstillet.
956 (ny)	65 660	138	befalet opstillet i DK d. 16.12.44
	zw	673 ...	kendes fra febr. 45.
957 (ny) - 959 ny, og 960 - 966			Blev beordret opstillede i DK i dec. 44. Tvivlsomt om de har arbejdet her. I jan.-febr. blev de beordret til Tyskland. Ændringer af såvel taktiske numre, som K-nr. f.eks.:
963	66 890	317	ændrede Takt.nr til Fpa 151, med nyt Fp.-nr 13 808. Derimod forblev K-nr. uændret. (25.2.45). Straks indsat på østfronten.
1560	25 o10	993	Opstillet af FpA 593 i Norge. Dec. 44 i Kolding. Jan 45 til Ardennerne. 560 Inf. Div. > 560. Volks. Gren. Division.
1571	48 300	825	opstillet 25.8. 44 for 571. Volks-Gren. Div. i Oksbøl, Jylland. 13.9. 44 ændret til FpA. 1818 (s.d.).
1577	37 560	927	opstillet 25.8. 44 for 577. Volks. Gren. Div i Aarhus området. 17.12.44 ændret til FpA 147 (ny). (se dette).
1584	66 420	581	Opst. 4.9. 44 for 584 Volks Gren. Div. i Esbjerg området. 13.10.44 ændret til FpA 9 (ny) (se dette).
1818	48 300	825	13.9.44 FpA 1571 ændres til FpA 1818 for 18. Volks Gren Div i Oksbol. Der til slutningen af oktober 44. Derefter Ardennerne.
	zw	506	kendt fra dec. 44.

E.M.L.

ANNONCE.

På grundlag af mine håndbøger forsøger jeg gerne at bestemme Deres tyske feltpostbreve fra 2. verdenskrig.
Bestemmelse af den enhed, der har anvendt feltpostnummeret koster kr. 5.oo
Lokalisering af enheden (land, område) " kr. 5.oo.
En samlet bestemmelse altså ..... pr brev kr.10.oo
Hvis et emne ikke kan bestemmes betales intet gebyr for det. -
Jeg påtager mig ikke vurderinger.

PORTO ER ALTID EKSTRA - OGSÅ VED FORESPØRGSLER.
E. Menne Larsen. Viben 54. DK 6270 Tønder. Danmark. Tlf. 74 72 56 40.